

Невен Исаиловић*

Историјски институт
Београд

**ПОВЕЉА ВЕЛИКОГ ВОЈВОДЕ ХРВОЈА ВУКЧИЋА
ШИБЕНИКУ****

Сињ, 13. мај 1402.

Сажетак: Велики војвода Хрвоје Вукчић Хрватинић, у својству генералног викара краља Ладислава Напуљског за Далмацију и Хрватску, на молбу представника шибенске комуне Ивана Тавилића, Стјепана Матијева и Ивана Мишића, потврђује права која су Шибенику доделили угарски краљеви, а посебно Лајош 1357. године, додајући им и нове повластице, под условом да буду верни краљу Ладиславу. Комуни се потврђују сви поседи и дају млинови на Крки око Скрадинског бука, свим Власима забрањује се улазак на територију градског дистрикта, уклања се утврђење подигнуто на шибенској територији, поништавају се сви преступи, посебно они против краља Ладислава, а Шибенику се додељују нови поседи у жупанији Лука све до линије коју творе река Гудуча, село Чиста и Црква Св. Марије у Репчу (Подребачи), као и три села уз Крку, са обе стране реке – Дриновљане, Присап и Чулишићи.

Кључне речи: велики војвода Хрвоје Вукчић Хрватинић, краљ Ладислав Напуљски, Шибеник, Далмација, Босна, жупанија Лука, река Крка, XV век, Власи, дипломатика.

Повеља Хрвоја Вукчића Шибенчанима настала је у околностима које су наступиле након што је коалиција коју су чинили Напуљско краљевство и Босанско краљевство, заједно са савезницима из редова угарског и хрватског племства, у пролеће 1402. године однела превагу у борби са присталицама угарског краља Жигмунда Луксембуршког на простору највећег дела Далмације и јужне Хрватске. Непријатељства која су започета још у лето 1398. године, до средине

* Ел. пошта: neven.isailovic@gmail.com

** Овај рад суфинансирала је Хрватска заклада за знаност пројектом: IP-2019-04-9315 „Angevin Archiregnum in East Central and Southeastern Europe in the 14th Century: View from the Periphery“.

1401. била су нижег интензитета и нису се одвијала непрекидно.¹ Међутим, половином 1401. године, у време када је краљ Жигмунд био привремено заточен од стране угарског племства, босанске трупе, предвођене Хрвојем Вукчићем и потпомогнуте његовим шураком, хрватским великашом Иванишом Нелипчићем, покренуле су опсежнију офанзиву према краљевским утврђењима у јужној Хрватској и далматинским комунама.² Највећи успех који су постигли било је заузеће Клиса у децембру 1401. године, док су Омиш, а можда и Книн, тада још увек држале посаде верне краљу Жигмунду.³ Упркос чињеници да Хрвоје није загосподарио свим главним тврђавама, његов поход био је успешан и он је од свог главног савезника, напуљског краља Ладислава Анжујског, претендента на угарски престо, добио положај краљевог општег викара за подручје Далмације и Хрватске.⁴ Са те је позиције позивао далматинске градове да признају Ладислављевој власт, након чега ће им бити гарантоване привилегије.⁵ Међутим, приморске комуне су оклевалe све док се у рат није укључила и напуљска морнарица, што је ојачало градске странке које су биле антиугарски и пронапуљски оријентисане.⁶

¹ F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba (1350.–1416.)*, Zagreb 1902, 127–150; V. Klaić, *Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX stoljeća 2*, Zagreb 1985, 333–351; D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti. Sveta kruna ugarska i Sveta kruna bosanska 1387–1463*, Zagreb–Sarajevo, 2006, 87–102; Н. Исаиловић, *Политика босанских владара према Далмацији (1391–1409)*, Београд 2008, 72–99 (магистарски рад у рукопису).

² I. Lucić, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru II*, Split 1979, 812–830; F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje*, 135–144; V. Klaić, *Povijest Hrvata 2*, 338–346; Д. Ловреновић, *Цетински кнез Иваниш Нелипчић у политичким превирањима у Далмацији крајем XIV и током првих деценија XV стољећа*, Прилози ИИ у Сарајеву 22 (1986) 204–206; isti, *Na klizištu povijesti*, 96–99; P. Engel, *The Realm of St. Stephen. A History of Medieval Hungary 895–1526*, London – New York, 2001, 204–208; Н. Исаиловић, *Политика босанских владара*, 80–87.

³ F. Rački, *Notae Joannis Lucii*, *Starine JAZU* 13 (1881) 255; I. Lucić, *Povijesna svjedočanstva II*, 822–823; V. Klaić, *Povijest Hrvata 2*, 344–347; D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 96–99; Н. Исаиловић, *Омиш под влашћу Хрвоја Вукчића и борба за његово наслеђе*, ИЧ 54 (2007) 132–134, 148–149; исти, *Политика босанских владара*, 85–92.

⁴ F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje*, 139–150; J. Мргич-Радојчић, *Доњи Краји*, 83–85; Н. Исаиловић, *Политика босанских владара*, 83–122, 208–209.

⁵ F. Šišić, *Nekoliko isprava iz početka XV stoljeća*, *Starine JAZU* 39 (1938) 170–171.

⁶ У највећем броју случајева, пронапуљске странке су касније, након 1409. године, представљале језгро за окупљање млетачких присталица. То је био случај и у Шибенику.

Заједничке акције Босанаца, Нелипчића и Напуљаца на копну и мору, у пролеће 1402. довеле су до прелиминарног признања Ладислављеве власти у практично свим источнојадранским комунама, осим Сплита и, разумљиво, Дубровника, који је имао своје уређење под угарским сизеренством.⁷ Хрвојеве заслуге, као и чињеница да тада још увек у Далмацију нису били стигли директни изасланици напуљског краља, ставили су босанског великог војводу на чело нове напуљско-босанске управе у Далмацији, што га је, као генералног викара, учинило надлежним и за шибенска питања (где његове службенике срећемо већ пре средине маја 1402).⁸ Његово двоструко вазалство – босанском краљу Остоји и напуљском (и, номинално, угарском) краљу Ладиславу, довело је до тога да је шибенска делегација која је дошла да моли за потврду и проширење општинских привилегија, издејствовала две Хрвојеве повеље готово исте садржине. Једну, која се овде објављује, он је издао првенствено као викар Ладислава Напуљског за Далмацију и Хрватску, док је другу издао заједно са шураком Иванишом Нелипчићем, првенствено као босански велики војвода и опуномоћеник босанског краља Остоје (али и краља Ладислава).⁹ Оба краља су касније издала своје потврднице Хрвојевих привилегијалних повеља, што значи да су Шибенчани настојали да, у не сасвим јасним приликама, издејствују што веће гаранције за своја права и што више

⁷ F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje*, 144–149; С. Ђирковић, *Историја Босне*, 193–196; V. Klaić, *Povijest Hrvata* 2, 348–351; D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 99–102; Н. Исаиловић, *Политика босанских владара*, 92–99. Алојзије Алдемариско ушао је у Шибеник 25. новембра 1402, што се рачуна као датум када је град коначно и званично признао власт краља Ладислава Напуљског.

⁸ Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 451–453; F. Šišić, *Vojvoda Hrvoje*, 144–150; J. Мргић-Радојчић, *Доњи Крају*, 84; D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 95–105; Н. Исаиловић, *Политика босанских владара*, 93–95; isti, *Fragmenti o familijarima Hrvatinića u Dalmaciji i Hrvatskoj krajem XIV i početkom XV veka*, Spomenica akademika Marka Šunjića (1927–1998), ur. D. Lovrenović, Sarajevo 2010, 320. Хрвоју ће, почетком 1404. године, бити додељени и приходи од шибенске и трогирске тридесетнице (F. Rački, *Izvadci iz kralj. osrednjeg arkiva u Napulju za jugoslovensku poviest*, Arkiv za povjestnicu jugoslavensku 7 (1863) 53–54).

⁹ G. Lucio, *Memorie storiche di Tragurio ora detto Traù*, Venezia 1673, 376–377; S. Ljubić, *Listine IV*, 461–463; F. Šišić, *Nekoliko isprava*, 183–188; I. Lucić, *Povijesna svjedočanstva II*, 825; *Šibenski diplomatarij. Zbornik šibenskih isprava*, ur. J. Barbarić – J. Kolanović, Šibenik 1986, 47–53; M. Brković, *Isprave bosansko-humskih srednjovjekovnih vladara Šibeniku*, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru 50 (2008) 19–26; *Šibenik: Spomen zbornik o 900. obljetnici*, ur. S. Grubišić, Šibenik 1976, 117–118; J. Kolanović, *Šibenik u kasnome srednjem vijeku*, Zagreb 1995, 14–16.

повластица.¹⁰ Зна се да је, истог дана, Хрвоје са Нелипчићем издао, у име краљева Остоје и Ладислава, и повељу Трогиранима, чија је делегација такође тражила потврду привилегија од нових власти.¹¹ Није сачувана трогирска привилегија издата само у име Ладислава Напуљског, али је и она могла постојати. Иван Луцић није је пронашао, а, према њему, Трогирани никад нису добили ни потврду од стране краља Остоје.¹²

Шибенску делегацију су, према обичајима, чинила три градска племића који нису припадали ватреним присталицама поражене, Жигмундове странке. То су били истакнути појединци – Иван Тавилић, Стјепан Матијевић¹³ и Иван Мишић. Њихова мисија била је да потврде све дотадашње градске привилегије, а вероватно и да им придодају нове које су биле од нарочитог значаја за општину. Кажемо вероватно, јер није познато да ли су неке повластице иницирали сâми Шибенчани или их је Хрвоје наградио самоиницијативно, у знак добре воље и уз подршку краља Ладислава. Судаћи према формули петиције, вероватније је прво, но извесно је да је Хрвојева дарежљивост била у служби исказивања победничке предусретљивости и елиминације евентуалних антибосанских и антинапуљских струјања у Шибенику.¹⁴ Политика босанско-напуљске коалиције, још од првог савезништва из времена краља Твртка била је да се кроз ту коалицију настављају добра владавина и добре традиције краља Лајоша Великог, а посебно оне из времена око Задарског мира (1358), што је било време када су далматинске комуне добиле широко аутономију након окончања

¹⁰ G. Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis* X–4, Budae 1841, 801–806; F. Rački, *Izvadci*, 62–64; F. Šišić, *Nekoliko isprava*, 188–189; *Šibenski diplomatarij*, 53–64, 67–69, 76–79. Остојина потврдница од 15. јуна 1402. издата је вероватније у Подвисоком у Босни, а не под Висућим у близини Омиша, мада су обе опције, у начелу, могуће. Остоја је заиста постао господар Омиша крајем 1402. године, али га вероватно није опседао месецима, боравећи у околини.

¹¹ G. Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae* X–4, 159–161; I. Lucić, *Povijesna svjedočanstva* II, 823–825.

¹² M. Kostrenčić, *Slobode dalmatinskih gradova po tipu trogirskom*, Rad JAZU 239 (1930) 118.

¹³ У изворнику пише *Maphei* (Мафеи), али се на основу других докумената може утврдити да се не ради о презимену, већ о патронимику. Дакле, ради се о сину особе која се звала *Mapheus*, тј. *Matheus* (Матиј).

¹⁴ О градским странкама у средњодалматинским комунама на више места у: G. Novak, *Povijest Splita* I, Zagreb 1957; I. Lucić, *Povijesna svjedočanstva* I–II, *passim*.

млетачке власти.¹⁵ Нису се помињала имена и исправе наводно нелегитимних владара – краљице Марије Анжујске (1382–1395), краљице-мајке Јелисавете (1382–1387) и краља Жигмунда (у то време још владајућег у Угарској), што не значи да неке повластице стечене у њихово време нису могле наћи место у привилегијалним повељама нових власти, а нема ни помена повластице краља Твртка I из 1390. године.¹⁶

Основна повеља коју Хрвоје потврђује овде приређеном исправом јесте привилегијална исправа коју је краљ Лајош Велики издао Шибенику, након што је град прешао из млетачких у угарске руке у јесен 1357. године и добио повластице од бана Ивана Ђуза. Лајош је том повељом потврдио све повластице које су општини издали ранији угарски краљеви (почев од његовог оца Карла I Роберта, па идући уназад све до Стефана III, чија се повеља помиње у потврдници Беле IV, првој сачуваној исправи у тзв. *Шибенском дипломатару*).¹⁷ Лајош је, заправо, истог дана, издао две повластице – једну општу потврдницу свих ранијих привилегија угарских краљева и једну посебну, којом је Шибенчанима доделио додатне повластице – проширио је комуналну територију на Дазлину, Ракитницу и Грабовце у Лучкој жупанији, као и на неке поседе на Петровој гори, забранио свим Власима улазак у Шибенски дистрикт, забранио изградњу угарских тврђава у граду и дистрикту, те им дао на вечиту управу млинове које држе на Слапу на Крки.¹⁸ Још је његов отац Карло Роберт био одредио да простор од млинова на Крки, преко Прукљанског језера до реке Гудуче припада Шибенику.¹⁹

¹⁵ Т. Smičiklas i dr., *Diplomatički zbornik XVII*, 297–299, 306–309; *Šibenski diplomatarij*, 18–27, 33–36; М. Ančić, *Bosanska vlast u Hrvatskoj i Dalmaciji 1387–1394*, Београд 1985, 134–137 (magistarski rad u rukopisu); Н. Исаиловић, *Политика босанских владара 190–195*; исти, *Повеља краља Твртка I Котроманића Шибенику*, ГПБ 4 (2011) 31–42; М. Brković, *Ludovik I. Veliki (1342.–1382.) u srednjovjekovnim ispravama bosansko-humskih vladara*, *Hercegovina: časopis za kulturno i povijesno nasljeđe* 26 (1) (2015) 127–129, 133.

¹⁶ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatai levéltár (= MNL OL, DL) 50034, 50035, 50036, 50037, 50039, 50045, 50047, 50048, 50050; *Šibenski diplomatarij*, 27–36, 91–97, 144.

¹⁷ MNL OL, DL 50019, 50020, 50021, 50022, 50032; М. Kostrenčić, *Slobode dalmatinskih gradova*, 89, 118, 126–127; *Šibenski diplomatarij*, 10–18.

¹⁸ MNL OL, DL 50024, 50025, 50027, 50031, 50032, 50043; *Šibenski diplomatarij*, 18–24.

¹⁹ MNL OL, DL 50021; *Šibenski diplomatarij*, 17–18.

Осврнимо се само на кратко на датацију наведених Лајошевих исправа. Сва издања, без изузетка, датовала су их у 16. децембар 1358. године.²⁰ Међутим, основано је претпоставити да се заправо ради о 16. децембру 1357. године. То је логично и због чињенице да су комуне врло брзо по промени власти желеле да добију потврде својих повластица од нових господара, као и због тога што је Задарски мир, као завршни акт млетачко-угарског рата за Далмацију, дошао почетком 1358. године.²¹ Но, независно од тога, то сугерише и датација која гласи „decimo septimo Kalendas Ianuarii anno domini millesimo trecentesimo quinquagesimo octo, regni autem sui anno sextodecimo“ тј. „седамнаест дана уочи јануарских календи лета господњег 1358. године, а шеснаесте године његове владавине“. Како су јануарске календе наведене године биле 1. јануара 1358, седамнаести дан уочи тога је 16. децембар 1357. године.²² Увидом у оригинале наведених исправа утврђено је да датација заиста тако гласи, да је писар повеља био калочки надбискуп као краљев канцелар, те да се не наводи место издавања повеље.²³ У једној другој исправи, од 12. децембра 1357, исти канцелар, према истом моделу, датује другу Лајошеву повељу: „anno domini millesimo CCC^{mo} quinquagesimo septimo, pridie idus mensis decembris, regni autem nostri anno decimo sexto“.²⁴ Дакле, опет се користе елементи римског, а не уобичајеног хришћанско-празничног календара, а година Лајошевог краљевања је опет шеснаеста. Рачунајући године (као и датуме) инклузивно, што је важило у угарској дипломатичкој пракси, шеснаеста година Лајошеве владавине управо је 1357.

²⁰ MNL OL, DL 50024, 50032, 50043; G. Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae IX–2*, Budae 1833, 685–688; I. Kukuljević Sakcinski, *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae I–1*, Zagreb 1861 [1862], 130–132; T. Smičiklas, *Diplomatički zbornik XII*, 533–537; *Šibenski diplomatarij*, 18–24; *Anjou-kori oklevéltár XLII* (1358), ed. R. Papp, Budapest 2017, 499–500, br. 1375. Први је Марко Костренчић у свом раду о привилегијама трогирског типа приметио ову грешку (М. Kostrenčić, *Slobode dalmatinskih gradova*, 126). То касније чини још само неколико аутора (нпр. Лујо Маргетић).

²¹ S. Ljubić, *Listine III*, 361–381; D. Gruber, *Borba Ludovika I. s Mlečanima za Dalmaciju (1348–1358)*, Rad JAZU 152 (1903) 145–147, 157–161; isti, *Dalmacija za Ludovika I. (1358–1382)*, Rad JAZU 166 (1906) 164–215; М. Brković, *Isprave o venecijanskom vraćanju Dalmacije Hrvatsko-Ugarskom Kraljevstvu*, Spomenica akademika Marka Šunjića (1927–1998), ur. D. Lovrenović, Sarajevo 2010, 181–220.

²² J. Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*, Zagreb 1972, 173.

²³ MNL OL, DL 50024, 50025.

²⁴ MNL OL, Diplomataikai fényképgyűjtemény 272355.

година. Уз то, исправе из новембра и децембра 1358. наводе Николу, одлазећег калочког и будућег естергомског (острогонског) надбискупа, али и Вилелма (Вилмоша), егерског преозита и краљевог капелника, на челу краљевске канцеларије, а година краљеве владавине означена је редовно као седамнаеста, а не шеснаеста. Та се година владавине, иначе, јавља, већ од почетка јануара 1358. године.²⁵

Још три елемента битна за коначну процену датације су: исправа хрватског бана од 14. децембра 1357. године, којом су Шибенчанима прелиминарно додељена права која ће и краљ потврдити (вероватније два дана, него годину дана доцније)²⁶, итинерер краља Лајоша током последњих месеци 1357, односно 1358. године, те листа званичника који се помињу у завршном делу исправе (према угарском обичају). Лајош је свакако био у Славонији током лета и у новембру, у Далмацији у првим данима децембра, а у Задру од средине децембра 1357. па до фебруара 1358. године, док то свакако није био случај са крајем 1358, када је био у Вишеграду.²⁷ Листа званичника, такође, одговара крају 1357, а не крају 1358. године. Острогонски надбискуп Никола (Миклош) Вашари напустио је положај средином 1358, а заменио га је дотадашњи калочки надбискуп и краљев канцелар Никола Апати. Ладислав (Ласло) Жамбоки је наведен као изабрани (*electus*) веспремски бискуп, а званично је постављен (*confirmatus*) 1358. године. Тома (Тамаш) Телегди је на положају чанадског бискупа, који је напустио у августу 1358. године, па је он у децембру исте године био упражњен (тачније, уз Томино име се додаје одредба да је он *electus* у Калочкој надбискупији у коју је премештен). Кнински бискуп Блаж није више био на положају након фебруара 1358. Леустахије (Леустак) Пакши наведен је као *banatum tenens* Славоније, што је био закључно са августом 1358, а недостају и далматински званичници и надбискупи постављени 1358. године. Једино изостаје директан помен хрватског бана Ивана (Јаноша) Ћуза, али његов акт је у трансумпту ове исправе и на њега се реферише као на бана, а он је пре краја 1358. био смењен, тако да и тај податак сведочи

²⁵ *Anjoukori okmánytár* VII, ed. Gy. Tasnádi Nagy, Budapest 1920, 6, 41, 212, 477, 478, 495, 522.

²⁶ Т. Смићиклас, *Diplomatički zbornik* XII, 437–439; *Šibenski diplomatarij*, 21–23.

²⁷ *Anjoukori okmánytár* VI, ed. I. Nagy, Budapest 1891, 625; *Anjoukori okmánytár* VII, 525; Т. Смићиклас, *Diplomatički zbornik* XII, 420–421, 431, 455–458; D. Gruber, *Borba Ludovika I*, 148–157.

у корист 1357. године.²⁸ Нити је назначено, нити се чини вероватним (мада није искључено) да се *actum* документа десио крајем 1357. или на самом почетку 1358. године, а *datum* читавих годину дана касније, након што су исплаћене уобичајене таксе за издавање исправе, према угарским обичајима.²⁹ Трогир и Сплит су своје повластице, по свему судећи, стекли већ крајем лета или почетком јесени 1357. године, убрзо по доласку у угарске руке, а Задар свакако у фебруару 1358. године (мање од два месеца након што је заузет).³⁰ Имајући све у виду, сматрамо да су досадашњи издавачи погрешно датовали Лајошеву повељу Шибенчанима и да датум треба исправити у 16. децембар 1357. године.

Осим кумулативне потврде Лајошевих повластица (и свих оних повластица које је Лајош потврдио), шибенски посланици су од Хрвоја издејствовали још неколико привилегијалних одредби, које су им ишле у корист, премда су неке већ и раније биле (делимично) регулисане, у Лајошевој или ранијим исправама, а сада само додатно или повољније (по Шибенчане) дефинисане. Те су ставке редним бројевима накнадно означене и на оригиналу Хрвојеве исправе, а овде ћемо их само укратко навести и контекстуализовати.

Ако је прва ставка била потврда Лајошеве повеље, друга је била потврда свих поседа које држе на копну и мору, трећа додела млинова на Крки око Слапа и Оточца у трајно власништво, четврта рушење неовлашћено изграђеног утврђења у Шибенском дистрикту, пета забрана свим Власима (угарског и босанског краља, Хрвоја и кнеза Цетине) да улазе у Шибенски дистрикт, шеста даровање села Дриновљана, Присапа и Чулишића уз Крку Шибенској општини, седма даровање поседа у жупанији Лука (на простору између Гудуче, села Чиста и Цркве Св. Марије у Репчу), осма додатно даровање шеснаест краљевских жребова земље у Луци повише горе поменутих поседа и девета ослобађање Шибенчана од свих тужби за прекршаје и злочине

²⁸ P. Engel, *Magyarország világi archontológiája: 1301–1457 I–II*, Budapest 1996. Захваљујем колегицима Еви Халас и Сузани Миљан, као и колеги Дамиру Карбићу, који су ми дали корисне савете у вези са датовањем ове исправе, у ишчекивању тома Дипломатара анжујског времена (*Anjou-kori Oklevéltár*) за 1357. годину.

²⁹ О односу појмова *actum/datum* видети у: J. Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti*, 151, 158–159.

³⁰ T. Smičiklas, *Diplomatički zbornik XII*, 437–439, 441–442, 451–452; D. Gruber, *Borba Ludovika I*, 131–148; M. Kostrenčić, *Slobode dalmatinskih gradova*, 118, 122–123, 126–127; J. Gál, *A dalmáciai városkiváltások I. Lajos korában*, Márvány, tárház, adomány. Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról, eds. I. Kádas – R. Skorka – B. Weisz, Budapest 2019, 257–270.

почињене до тада против било кога, а посебно краља Ладислава.³¹ Диспозиција се завршава са две гарантне, а не привилегијалне одредбе – Хрвоје обећава да ће све горе наведено потврдити сâм краљ Ладислав својом исправом са свим средствима овере (ставка 10), а и он сам (Хрвоје) такође се обавезује да ће поштовати све што је привилегијом назначено, да ни од чега неће одступити или било шта мењати (ставка 11).³² Ставке су означене уводним фразама *item, et, et etiam, et insuper*, а накнадно и ознакама за пасусе и маргиналним бројевима. Разуме се, привилегија је била важећа ако Шибенчани прихвате власт краља Ладислава, буду му верни и истакну на граду краљеве заставе.

Најављена Ладислављева потврда претворила се у дужи процес, а Хрвојева повеља је, као трансумпт, у целости или делимично, ушла у већи број исправа. Шибенчани су прво издејствовали потврду друге Хрвојеве повеље (издате заједно са Иванишем Нелипчићем) од стране босанског краља Остоје (15. јуна 1402. године), а затим је Алојзије Алдемариско, други Ладислављев викар, по овлашћењу добијеном од краља 17. јуна 1402. године, Шибенчанима потврдио Хрвојеву повељу и Остојину повељу, додајући неке нове повластице (попут доделе села Путичања) и понављајући старе (20. децембра 1402).³³ Краљ Ладислав је 28. марта 1403. Шибенику доделио повластице које се тичу градске управе и судства, уз осврт на акта својих викара, али је конкретна даровања потврдио тек 12. августа 1403, када је Нинском каптолу наложено да Шибенчане уведе у посед онога што су им Хрвоје и Алдемариско у Ладислављево име дали. Три дана касније, налог је издат и за Путичање (Путичину Вас), које је Шибенчанима доделио Алдемариско.³⁴ Реализација тог налога поново је била актуелна и у септембру 1403, а Нински каптол је и у децембру 1403. издао исправу о истој ствари.³⁵ У то су време вођене борбе око Скрадина и акција Шибенчана и Трогирана против подизања напуљских утврђења у

³¹ *Šibenski diplomatarij*, 47–50; М. Brković, *Isprave Šibeniku*, 19–23. Видети и текст исправе у овом раду.

³² *Šibenski diplomatarij*, 47–50; М. Brković, *Isprave Šibeniku*, 19–23. Видети и текст исправе у овом раду.

³³ MNL OL, DL 50055, 50056; *Šibenski diplomatarij*, 53–61.

³⁴ MNL OL, DL 50058, 50061, 50062; E. Mályusz *Zsigmondkori oklevéltár* II–1, Budapest 1956, 299 (br. 2570, 2573), 301 (br. 2597); *Šibenski diplomatarij*, 62–64, 67–69.

³⁵ MNL OL, DL 50062, 50063, 50064; S. Ljubić, *Listine* V, 14–16; *Šibenski diplomatarij*, 120–126.

њиховим градовима.³⁶ Проблеми са поседовањем Дриновљана, Присапа и Чулишића и делова Луке забележени су 1405. године, а свакако их је било и пре и касније.³⁷ Следеће, 1406. године, забележени су спорови око села у Луци.³⁸ Вероватно је због тога краљ Ладислав, на молбу Шибенчана, још једном потврдио повластице и даровања из 1402. године, новом повељом од 15. марта 1407.³⁹ Шибенчани су израдили и два преписа ових повластица – један код Нинског каптола (20. септембра 1403) и један код Шибенског каптола (15. октобра 1406).⁴⁰

После промене власти чини се да није дошло до промене поседовних одредби јер је и краљ Жигмунд у начелу штитио шибенске поседе у Луци.⁴¹ Споразумом о предаји града Млечанима из 1412. Шибенчани су, поред захтева за мирним држањем поседа у Луци, планирали да споје свој дистрикт и Скрадин и да тако трајно реше питања млинова, солана и поседа, али је то било нереално јер је Скрадин још у рану јесен 1411. био дошао у угарске руке.⁴² Чини се, ипак, да су Шибенчани успели да сачувају све тековине из 1402. године, осим поседовања Дриновљана, Присапа и Чулишића.⁴³ Каснији спорови, вођени са Иванишем Нелипчићем, тицали су се поседа на Петровој гори, а не оних око Скрадина и у Луци, и решени су 1434. године.⁴⁴ Нови проблеми избили су приликом турског освајања шибенског залеђа 1522. године, након којег се Шибеник трудио да сачува границе из 1434. године. Тај је напор био делимично успешан, јер су многа места Шибенског дистрикта била *de facto* у рукама Турака и њихових поданика влашког статуса, од којих су Шибенчани повремено

³⁶ MNL OL, DL 50065, 50066, 50067, 50068, 50069; F. Šišić, *Nekoliko isprava*, 222–223; *Šibenski diplomatarij*, 80–81, 140–141, 173–177.

³⁷ S. Ljubić, *Listine V*, 52–53; *Šibenski diplomatarij*, 71–72.

³⁸ MNL OL, DL 50070; *Šibenski diplomatarij*, 71–72, 126–129.

³⁹ MNL OL, DL 50073, 50074; G. Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae X–4*, 827–830; F. Rački, *Izvadci*, 62–64; S. Ljubić, *Listine V*, 93–94; *Šibenski diplomatarij*, 76–79.

⁴⁰ MNL OL, DL 50064, 50071; G. Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae X–8*, Budae 1843, 457–468; *Documente privitoare la istoria Românilor I–2*, ed. E. Hurmuzaki, București 1890, 424–428; *Šibenski diplomatarij*, 47–50, 123–126.

⁴¹ MNL OL, DL 50075; *Šibenski diplomatarij*, 85–86.

⁴² MNL OL, DL 50076; S. Ljubić, *Listine VI*, 288–293; *Šibenski diplomatarij*, 192–200; D. Lovrenović, *Ostrovica i Skradin u mletačko-ugarskim ratovima za Dalmaciju (1409–1420)*, *Historijski zbornik* 39 (1986) 166–169.

⁴³ J. Kolanović, *Šibenik*, 10–20.

⁴⁴ MNL OL, DL 50023, 50080; S. Ljubić, *Listine IX*, 67–75; *Šibenski diplomatarij*, 87–90, 129–136; J. Kolanović, *Šibenik*, 16–17.

успевали да узму накнаду за коришћење земљишта.⁴⁵ Нови изазов је донео рат из 1570–1573, у коме су Турци освојили све до шибенских предграђа, али је 1576. године постигнуто компромисно решење које ће остати на снази све до ратова у другој половини XVII века.⁴⁶

Опис повеље

Примерак повеље који се сматра оригиналом чува се данас у Мађарском националном архиву у Будимпешти (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára), у тзв. Предмохачкој збирци – дипломатички архив (Móhács előtti gyűjtemény – Diplomatikai levéltár), под сигнатуром DL 50054. Документи који су припадали шибенској општини раније су, преко збирке племића и колекционара Николе (Миклоша) Јанковића, доспели у Мађарски народни музеј, а одатле су пребачени у Q секцију (Q szekció) Мађарског државног архива и придружени фонду исправа насталих у институцијама (Intézmények irataiból) и подфонду града Шибеника (Sebenico város). Стара сигнатура документа била је Q 261/38.⁴⁷ Препис исправа у целости чува се на странама 16’–17’ кодекса из XVII или XVIII века, познатог под називом *Шибенски дипломатар*, који се данас налази у Хрватском државном архиву у Загребу (под сигнатуром HR–HDA–1633), а чији се снимци налазе и у збирци фотографија предмохачких докумената (Diplomatikai fényképgyűjtemény) Мађарског националног архива, под сигнатуром DF 289135.⁴⁸ Комплетна Хрвојева исправа такође се налази, у форми

⁴⁵ Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (= AHAZU), fond II d 106 (Kukuljević 315), Šibenski zbornik turskih, mletačkih i hrvatskih listina iz XV.–XVII. v. – „Turcicorum ac Bosnens. passarum, capet. ac Dalm. districtuum, Litterae missiles“; K. Juran, *Doseljavanje Morlaka u opustjela sela šibenske Zagore u 16. stoljeću*, Povijesni prilozi 46 (2014) 129–158; J. Kolanović, *Šibenik*, 17–20.

⁴⁶ AHAZU, II d 106; Başbakanlık Osmanlı Arşivi (İstanbul), Tapu tahrir defteri 526; S. Grubišić, *Šibenik kroz stoljeća*, Šibenik 1974, 65–75; W. Panciera, *Building a Boundary: the First Venetian-Ottoman Border in Dalmatia, 1573–1576*, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 45 (2013) 9–37; K. Juran, *Doseljavanje Morlaka*, 129–155.

⁴⁷ *Collectio diplomatica Hungarica*, Budapest 2008. (DVD-ROM). Погледати и интернет портал: <https://archives.hungaricana.hu/en/charters/>.

⁴⁸ *Šibenski diplomatarij*, VII–XVI, 47–50. Постоји и ново, електронско издање *Шибенског дипломатара* које нам, у време израде овог чланка, није било доступно: *Šibenski diplomatarij: zbornik šibenskih isprava*, ur. N. Mučalo, prijevod L. Dobrica – M. Pajnić, Šibenik 2015 (CD-ROM).

трансумпта, у повељама које су, на захтев Шибенчана, издали Нински каптол, 20. септембра 1403. године (MNL OL, DL 50064) и Шибенски каптол, 15. октобра 1406. године (MNL OL, DL 50071). Поједини делови ове Хрвојеве повеље (као и оне коју је издао заједно са Иванишем Нелипчићем, а која има скоро идентичне одредбе) налазе се и у склопу више исправа које су издали Алојзије Алдемариско, викар краља Ладислава Напуљског, и сâм краљ Ладислав. Све оне се чувају у истом фонду Мађарског националног архива.⁴⁹

Изворник је написан на пергаменту чије су димензије 346 мм по ширини горе, односно 352 мм по ширини доле, те 289 мм по дужини (не рачунајући ту пресавијену плику 59–62 мм). Са развијеном пликом документ готово да има квадратни облик (346–352 мм по ширини, односно 348–351 мм по дужини). Текст је исписан на глаткој страни пергамента која је беличасте боје. Полеђина је грубља, али не превише, и незнатно је жућа (посебно на прегибима и у затамњеном правоугаоном сегменту који и спреда има оштећења од разливеног мастила).⁵⁰ Повеља је била пресавијена три пута по ширини, не рачунајући плику, и два пута по дужини. Судаћи по разливању мастила, прво пресавијање обављено је по дужини, на два места ка унутра (прво здесна, па слева), а затим по ширини на три места. Плика је тада већ била затворена печатом. Тако савијена исправа твори 12 поља без пликe, а 15 рачунајући и плику.

Текст је исписан у 43 реда. Нема трагова линирања, а чини се да га није ни било јер редови, иако релативно правилни, нису сасвим уредни и размак између варира (обично је мали). Документ, према оријентацији текста, има облик положеног правоугаоника (ширина исправе већа је од дужине), мада би са отвореном пликом био готово квадратан.⁵¹ Маргине су доста правилне и износе 23,5 мм (горња), 24,5 мм (лева), 23,5 мм (десна). Испод текста остаје 49 мм неисписаног простора до пликe и још 59–62 мм са пликом. Но, када је плика била затворена, последњи ред текста се чак није ни видео, а можда ни део претпоследњег. Иницијално слово N избачено је у леву маргину (па је она ту ужа и износи око 19,6 мм). Мастило које је коришћено је сада сивкастосмеђе

⁴⁹ MNL OL, DL 50053, 50054, 50055, 50056, 50061, 50062, 50063, 50064, 50071, 50072, 50073, 50074; *Šibenski diplomatarij*, 47–61, 67–69, 76–79, 120–126.

⁵⁰ J. Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti*, 14–17; G. Čremošnik, *Studije za srednjovjekovnu diplomatiku i sigilografiju južnih Slovena*, Sarajevo 1976, 19–36.

⁵¹ G. Čremošnik, *Studije*, 29–32; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, Београд 2014, 174, 195–198 (докторска дисертација у рукопису).

боје. Првобитно је вероватно било нешто тамније (тј. црнкастосмеђе боје), али је временом избледело.⁵² Писмо је читка, али не превише украшена канцеларијска готица, типична за раздобље XIV и раног XV века.⁵³ Само је иницијално слово N веће и захвата четири реда текста, идући чак и мало изнад првог реда. Украшено је дискретним хербалним мотивима (дрво и листови). Великих слова има и касније код личних имена, почетака реченица и слично, али она нису украшена хастама или декорацијама.⁵⁴ Интерпункција је слабо заступљена, а она која је присутна не одговара данашњем интерпункцијском систему. Но, неке реченице могу се учити према великим почетним словима, а пасуси су означени типским речима за ставке и (накнадно, благо тамнијим мастилом) ознакама за пасусе.

Језик исправе је доста правиан латински са варијацијама у писању, повремено необичним – стандардно је осциловање између слова *s* и *t*, те разлика у писању слова *u* и *v* на основу положаја унутар речи, док занимљивост представља не само свођење гемината на једно слово, већ и претварање једноструких слова у геминате. Присутне су и необичне варијанте: *munitates* (вероватно уместо *immunitates* или *munitiones*), *magestatem* (уместо *maiestatem*), *actenus* (уместо *hactenus*), *Krika* (уместо *Kerkal/Karka*), *Fsgin* (уместо *Fsing/Fsign*) итд. Поједини облици би могли указивати на то да је писар, чије име није познато, био Италијан, али то су само спекулације. Изворни назив документа је, у основи, *litterae* (исправа, лист), али се тај назив допуњује другим, ближим одредницама – *presentes litterae* (ова исправа) и *presentes nostre privilegiales litterae* (ова наша привилегијална исправа), али и просто *privilegium* (привилегија, повластица).⁵⁵ Име писара, као што је речено, није наведено, па се не зна да ли је то био стални латински писар Хрвоја Вукчића или неко ко је унајмљен за ту прилику, на терену. Није реч о тадашњем шибенском нотару Цилију (*Zilius condam Gulielmi de Albanis de Regio*), који је на специфичан начин писао поједина словенска (през)имена, а у овој исправи тих специфичности нема.⁵⁶ Зани-

⁵² J. Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti*, 26; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 207–212.

⁵³ J. Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti*, 98–122.

⁵⁴ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 217.

⁵⁵ J. Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti*, 158; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 292–302.

⁵⁶ Цилио је писао карактеристично финално -ig или -itg уместо -ich у словенским презименима. Видети: Н. Исаиловић, *Повеља краља Тертка I Котроманића*

мљиво је да је примерак повеље коју су истог дана у истом месту заједнички издали Хрвоје и његов шурак Иваниш Нелипчић, а који се такође сматра оригиналом, засигурно написан од стране неке друге особе, упадљиво другачијег и мање раскошног рукописа.⁵⁷ Начин писања Сиња не би упућивао на особу која разуме домаћу топонимију, а у обзир улазе службеници из напуљског културног круга или, евентуално, службеници неког од далматинских или јужнохрватских каптола.⁵⁸ Упоредивање рукописа ове исправе и бројних сачуваних каптолских исправа из Книна, Нина, Шибеника, Сплита, могло би се извршити, али то превазилази оквире овога рада. Уз то, питање је и које је од каптолских средишта у време издавања повеље Шибенчанима контролисала коалиција окупљена око Хрвоја Вукчића, Иваниша Нелипчића и Напуљаца.

Повеља је солидно очувана. На њој се налази неколико мањих мрља – једна бордо по средини леве маргине и једна од плавог мастила према горњем десном углу. Нешто већа смеђа затамњења, вероватно настала од разливања мастила, налазе се на простору испод централног сегмента затворене пликe. Та су затамњења готово правилног, правоугаоног облика, а на полеђини се ту налази регест, па је могуће да је до разливања дошло и са те стране. Оштећења у форми покиданог пергаментa срећу се на неколико места дуж линија пресавијања (пре свега дуж линије пресавијања пликe). Текст нигде није оштећен до степена нечитљивости, иако у неколико редова (почев од реда 35) постоје незанемарљива оштећења и избледела слова као последица разливања мастила и пресавијања пергаментa. Иницијално слово N са предње стране прозире се на десном горњем углу полеђине, што би могло сведочити о танкоћи пергаментa.

Касније интервенције представљају, готово сигурно, маргинални бројеви ставки у левој и десној маргини документа и истовремено

Шибенику, 43–44; *Zilio pok. Gulielma de Albanis de Regio = Zilius condam Gulielmi de Albanis de Regio: bilježnički zapisi iz 1398. i 1400. godine*, prir. J. Kolanović, Zadar 2016.

⁵⁷ MNL OL, DL 50053.

⁵⁸ У MNL OL, DL 50053 стоји, пак, уобичајено *Fsin*. Уопште узевши, чини се да је заједничку Хрвојеву и Нелипчићеву повељу писао писар који је добро познавао локалну топонимију, док за писара Хрвојеве самосталне повеље то није извесно. У детаљнија поређења двеју повеља нећемо овде улазити јер би то изискивало пуно простора, а само би водило истом, већ утврђеном закључку да су примерке писала два различита писара.

настале ознаке за пасусе.⁵⁹ Ти записи су вероватно сразмерно савремени настанку повеље (XV или, евентуално, XVI век). У горњем левом углу је модерно начињен, графитном оловком уписан датум *1402 III 13*, док је мало десније од њега старији запис (из новог века) ,начињен љубичастим мастилом, а који такође доноси датум, али и број документа у *Шибенском дипломатару – 1402 XIII Maii n° XXI*. Ове ознаке поседују и други документи истог фонда. На полеђини се налазе два штамбиља збирке Јанковића, један штамбиљ Мађарског народног музеја и два штамбиља из Мађарског државног архива – штамбиљ средњовековне збирке и DL сигнатура. Ознака фонда града Шибеника у Народном музеју вероватно је начињена док су документи били у музеју. Тај штамбиљ, као и онај који означава средњовековну збирку архива су црвене боје, док су остали црни. Изнад архивских штамбиља графитном оловком је написан датум *1402 May 13*. Испод је, нововековним рукописом, мастилом написано N° 38 (што је био број документа према старим сигнатурама). Четврти сегмент (посматрано од врха) у средини исправе, настао пресавијањем, исти је онај који и спреда има различено мастило, али је оштећење истог типа на полеђини интензивније. Ту се налази неколико тешко читљивих записа/регеста. Први гласи: *Privilegium domini Hervoye de confinibus* [даље није читљив], а други: *Privilegium vigesimum primum 1402 XIII maii n° (!) n° XXI*. Потоњи запис начињен је од исте руке као и запис љубичастим мастилом настао на средини горње маргине на предњој страни (могуће да га је унео управо преписивач *Шибенског дипломатара*, у XVII или XVIII веку). На полеђини, у истом пољу, испод горе поменутих записа, налази се још један, у црвенкастом мастилу, изразито тешко читљив, чини се исписан другом руком. Назире се текст (а реконструкцију треба узети са резервом): *Vita folio papiri comuni Ioanis [...] molest[...] super [...]3 xb*.

Повеља је била запечаћена висећим печатом, али ни печата ни врпце нема, а једини јасни трагови печачења су постојање плике и два паралелна прореза кроз основни слој пергаментa и кроз пресавијену плику. На који је начин била провучена врпца и причвршћен печат може се само спекулисати у недостатку било којих других назнака осим поменутих прореза. Највероватније је да су две врпце биле уpletене у једну испод доњег руба плике, али то није једина могућност.⁶⁰

⁵⁹ MNL OL, DL 50054 (видети снимке у прилогу чланка).

⁶⁰ G. Čremošnik, *Studije*, 75–81, 91–117; M. Brković, *Isprave hrvatskih narodnih vladara i latinske isprave bosansko-humskih vladara i velmoža*, Zadar–Mostar, 1998, 108–

Није познато који је типар Хрвоје тада могао користити. Познат је само један његов печат који је користио као велики војвода, а то је онај на повељи издатој краљу Жигмунду и краљици Марији 1393. године.⁶¹ И тај је печат веома оштећен, али чини се да се на њему налазио хералдички грб са украсом у виду кациге, на којој се налазила рука која држи мач, што је и касније био симбол Хрвоја, али и његовог братанца Јурја Војсалића.⁶² Тај печат је био мали печат сигнетског типа (што значи да је отискиван са прстена), а да ли је Хрвоје располагао већим печатом, посебно пре стицања титуле херцега Сплита, није познато, јер на свим његовим сачуваним оригиналним исправама, осим на оној из 1393. године, нажалост, недостаје печат.⁶³

Исправа је, у форми трансумпта, у целини или у скраћеној форми, сачувана у већем броју исправа, а постоји и препис оригинала у *Шибенском дипломатару*, о чему је већ било речи. Како се ту не ради о резултатима дипломатичке продукције Хрвоја Вукчића, нећемо улазити у њихов опис. Варијације у писању појединих речи, посебно личних имена и топонима, уобичајена су појава у свим тим исправама.

Ранија издања

F. Šišić, *Nekoliko isprava iz početka XV stoljeća*, Starine JAZU 39 (1938) 185–188, br. 33; E. Mályusz, *Zsigmondkori oklevéltár* II–1, Budapest 1956, 195, br. 1637 (регест); *Šibenski diplomatarij. Zbornik šibenskih isprava*, прир. J. Barbarić – J. Kolanović, Šibenik 1986, 47–50, br. 21; M. Brković, *Četiri bosanske srednjovjekovne latinske isprave izdane Šibeniku*, Croatica Christiana periodica 15–27 (1991) 41–42 (коментари ранијих издања), 49–50 (опширнији регест); isti, *Srednjovekovna Bosna i Hum: identitet i kontinuitet*, Mostar 2002, 215 (регест); isti, *Isprave bosansko-humskih srednjovjekovnih vladara Šibeniku*, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru 50 (2008) 19–23 (текст и превод), 31–33 (коментари ранијих издања), 41–42 (опширнији регест); isti, *Hrvoje Vukčić Hrvatinić (1380.–1416.) u zrcalu vlastitih isprava*, Sarajevo 2008, 109; isti, *Hrvoje Vukčić Hrvatinić (1380.–1416.) u zrcalu vlastitih isprava*, Sarajevo 2008, 29–32.

⁶¹ MNL OL, DL 9108; Н. Исаиловић, *Повеља војводе Хрвоја Вукчића Хрватинића угарском краљу Жигмунду и краљици Марији*, ГПБ 1 (2008) 88, 90–92; А. Sulejmanagić, *Grbovi Vukčića Hrvatinića*, Povijesni prilozi 48 (2015) 33–70.

⁶² P. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970, 54–55.

⁶³ А. Sulejmanagić, *Grbovi Vukčića Hrvatinića*, 34–37, 44–52.

29–32 (коментари ранијих издања), 54–57 (опширнији регест), 87–95 (текст и превод); isti, *Srednjovekovna Bosna i Hum: identitet i kontinuitet*, Mostar 2010², 301–302 (регест); isti, *Pet srednjovekovnih isprava iz XV stoljeća izdanih u Sinju (V' Sinj) – Cetini*, Split 2010, 364–366 (текст и превод), 373–374 (коментари ранијих издања); *Šibenski diplomatarij: zbornik šibenskih isprava*, ur. N. Mučalo, prijevod L. Dobrica – M. Pajnić, Šibenik 2015 (CD-ROM).

Овде побројана издања представљају само издања изворне Хрвојеве исправе, а не изузетно бројна издања те исправе у форми трансумпта или извода у другим повељама (хрватских и далматинских каптола, Ладислава Напуљског и других званичника тога краља). Изгледа да је повеља сачувана и у необјављеном рукопису Динка Заворовића из 1597. године – *Trattato sopra cose di Sebenico* (на странама 70–73), али нам је тај рукопис остао недоступан за увид и проверу. На грешке у ранијим издањима указао је Милко Брковић, тако да их нећемо поново наводити, упркос томе што је и Брковић, са своје стране, чинио грешке или хиперкорекције. Исправа ће бити пренета онако како је написана, са свим неуобичајеним варијантама писања појединих речи које ће бити уредно означене.

Текст повеље

Nos Hervoye regnorum Rasie et Bosne supremus voyvoda ac in partibus Dalmacie et Croatie serenissimi principis et domini nostri naturalis, domini Ladislavi, Dei gratia Unga|2|rie, Dalmacie, Croacie, Ierusalem, Scicilie etc. incliti regis vicarius generalis, universis et singulis quibus expedit memorie commendantes significamus, quod cum |3| universi nobiles, cives et communitas civitatis Sibenicensis per nobiles viros Iohannem Tavilich, Stephanum Maphei et Iohannem Missich, cives eiusdem civitatis, am|4|baxiatores et nuntios speciales ipsarum, habita conversione ac inclinacione ad ipsum dominum nostrum naturalem, dominum Ladislavum, regem memoratum, libertates, iura, gratias, |5| donaciones et consuetudines antiquitus et de moderno sibi ipsis dare postulassent, ac pro hiis et ceteris gratiis inferius declarandis prefati domini nostri regis vexila (!) imponere |6| eorum civitati, et omagium, iuramentum fidelitatis observandum assumpsissent. Nos itaque iustis petitionibus eorum in persona prefati domini nostri regis annuentes, primo et principaliter |7| iuramus, una cum domina nostra conthorali ac nobilibus, proceribus, servientibus nobis

universis, ipsos cives Sibenicensis in eorum iuribus, libertatibus, gratiis, donacionibus et consuetudinibus manutenere et conservare, quibus ex nunc confirmamus, approbamus et vires plenissimas et firmas de cetero in perpetuum volumus et observari mandamus harum [9] serie omnes et singulas libertates, privilegia quelibet, gratiarum prerogativas et munitates (!) universas dicte communitati et hominibus civitatis Sibenicensis predictae concessas [10] olim per excelentissimos reges Ungarie, presertim per illustrissimum principem et dominum, dominum regem Ludovicum, felicis memorie, et in suo privilegio contentas, [11] specificatas et descriptas, decimo septimo Kalendas Ianuarii anno domini millesimo trecentesimo quinquagesimo octo, regni autem sui anno sextodecimo, munito [12] uno suo sigillo regali duplici in cerra (!) alba, cum cordula sericis rubei et albi coloris, et prout in eisdem continetur. Et etiam ipsi civitati Sibenicensi omnes et singulas tenutas, possessiones, bona et quecumque iura, tam per mare quam per terram, que et quas ad presens tempus possiderunt habuerunt, et tenuerunt quocumque et qualitercumque [14] confirmamus, damus, ratificamus et approbamus perpetuo possidendas et possidenda, ac omnia cetera qualitercumque per eos adquisita etiam presentibus approbamus et [15] affirmamus. Et in persona memorati domini nostri regis Ladislavi eisdem Sibenicensibus, tanquam eorum propriam hereditatem, molendina in flumine Krika (!), Slap vocata, [16] stituata (!) in Otocac et in terra firma, ex parte ville Collevrata, restituimus et reassignamus et, tanquam eorum rem propriam, damus et conferimus perpetuo possidenda et habenda. Item castrum ad presens conditum in territorio (!) seu in districtu Sibenicensi quod apparet, promittimus a modo et ex nunc abolire, destruere et totaliter [18] subvertere in terram, nec illud amplius vel aliquod aliud ibi nec alibi rehedificare vel hedificare. Item quod Holaci domini nostri regis Ladislavi cuius [19] vis condicionis, et presertim regis Bosne, etiam nostri Holaci et comitis Iohannis, comitis Cetine, presentes vel futuri non possint descensum habere neque pascua optinere in territorio et districtu Sibenicensi (!), ullo tempore, sub pena ducatorum ducentorum auri, applicandorum centum domino Holacorum et centum communitati Sibenicensium, pro quibuslibet Holacis tociens solvenda, quociens contravenerint vel ipsos contingerit contravenire in premissis. Item damus, auctoritate prefati [22] domini nostri regis, ipsi communitati Sibenicensium et eorum iudicio submittimus villas Drinovglane, Prisap, et Culisichi, sic vocatas, prope flumen Krika (!) adiacentes, cum omnibus et singulis ipsarum villarum iuribus et pertinenciis seu adiacenciis, iure proprio in perpetuum,

et ipsas villas districtui dicte civitatis Sibenicensis [24] adiungimus et apponimus, et pro adiunctis et appositis mediante presentium testimonio esse volumus, salvo iure alieno. Item, eadem auctoritate regia, ipsi [25] communitati Sibenici et suo districtui et comitatui ac sub iudicio eorundem Sibenicensium adiungimus et pro adiunctis esse volumus perpetualiter omnes et singulas pos[26]sessiones, terras et bona queque cum suis iuribus et pertinentiis positas et existentes ac posita et existentia in Lucha incipiendo ab ecclesia sancte Marie [27] de Rebac, usque et ad metas ville Ciste et usque ad Guducham inclusive. Item eidem communitati Sibenicensium damus atque donamus iure hereditario et in [28] perpetuum sexdecim sortes terrarum colationi (!) regie spectantium, positas et existentes ibi in Lucha infra predictas possessiones in precedenti capitulo designa[29]tas per nosque districtui eorundem Sibenicensium adiunctas. Item gratiose omnes et singulos homines et personas civitatis Sibenicensis et sui districtus ac [30] ipsum commune absolvimus et totaliter liberamus ab omnibus et singulis penis si quas incurissent actenus (!) usque in presentem diem, quovis modo, occasione [31] alicuius maleficii, iniuriarum, offensionum, excessuum et delictorum per ipsos vel aliquem ipsorum dictorum, factorum, commissorum et perpetratorum seu illa[32]torum, tam contra regiam magestatem (!) vel eius subditos, officiales (!) seu fideles, quam contra quoscumque alios quomodocumque et qualitercumque actenus (!) usque in diem [33] presentem factis, et pro absolutis et liberatis pronuntiamus et habere volumus, et quod nullus possit ipsos vel aliquem eorum petere et inquietare, molestare, tur[34]bare vel aggravare deinceps occasionibus predictis vel aliqua occasione predictarum. Et ad hoc ut predicta omnia et singula in presenti privilegio contenta et [35] gratiose per nos concessa et firmata suum debitum sortiantur effectum et ad maiorem corroborationem promittimus, quod serenissimus princeps, dominus noster naturalis, [36] dominus rex Ladislavus, confirmabit, approbabit (!) et emologabit omnia et singula suprascripta et in presenti nostro privilegio contenta et gratiose per nos [37] concessa cum munitione et appensione suorum gratiosorum sigillorum regalium, ut est moris regie maiestatis, cum omnibus et singulis clausulis et capitulis [38] necessariis et oportunis (!) facientibus pro fortificatione et corroboratione omnium predictorum, quamvis in presentibus litteris de eis non faceret mentionem expressam. [39] Et insuper promittimus presentium testimonio predictamque communitatem Sibenicensem assecuramus, quod in nullo nec in aliquibus suprascriptis excedemus, sed omnia et si[40]ngula supra et infra scripta perpetuo tempore firma et rata habebimus et non in

aliquo contraveniemus sive faciemus ullo modo sub vinculo iuramenti nostri supra|41|dicti, ipsosque Sibenicensis contra quoslibet deffendemus et iuvabimus per nos et per ipsum dominum nostrum regem atque favebimus totis nostris viribus et posse. In quorum |42| omnium fidem, coroborationem (!) et testimonium veritatis, presentes nostras privilegiales litteras fieri iussimus et nostro sigillo pendenti communiri ac coroborari (!). Datum |43| Cetine sub castro Fsgin (!) die terciodecimo mensis Madii, anno domini nostri Iesu Christi millesimo quadringentessimo secundo, decime indiccionis.

Превод повеље

Ми Хрвоје, врховни војвода краљевстава Рашке и Босне и прејасног владара и нашег природног господина, господина Ладислава, милошћу божјом краља Угарске, Далмације, Хрватске, Јерусалима, Сицилије, славног краља, генерални викар на простору Далмације и Хрватске, свима и појединима којих се [ово] тиче, остављајући сведочанство обзнањујемо да су сви племићи, грађани и општина града Шибеника преко својих племенитих мужава Ивана Тавилића, Стјепана Матијевог и Ивана Мишића, грађана истога града, посебних посланика и гласника пређе поменутих, након што су обавили разговор и исказали наклоност према реченом нашем природном господину, господину Ладиславу, споменутом краљу, затражили да им се дају слободе, права, милости, даровнице и обичаји стари и садашњи, а за те и друге милости које ће доле бити изложене они су се обавезали да ће на своме граду истакнути заставе реченог нашег господина краља и поштовати хомагијум и заклетву верности. Ми се, стога, излазећи у сусрет оправданим њиховим молбама, у име реченог господина нашег краља, најпре и пре свега заклињемо, заједно са нашом госпођом супругом и племићима, угледницима и свим нашим слугама, да ћемо речене грађане Шибенчане у њиховим правима, слободама, милостима, даровницама и обичајима подржавати и чувати, а њих сада потврђујемо, одобравамо и чврсто и здушно, од сада па завек, желимо и наређујемо да се истински поштују све и поједине слободе, било које привилегије, милошћу стечене повластице и сви имунитети који су некоћ дати реченој општини и људима реченог града Шибеника од стране одличних краљева Угарске, а превасходно од стране пресветлога владара и господина, господина краља Лајоша,

срећне успомене, те оно што је садржано, назначено и описано у његовој привилегији од седамнаестог дана уочи јануарских календи лета господњег 1358. године⁶⁴, шеснаесте пак године његове владавине, овереној једним његовим двостраним краљевским печатом у белом воску⁶⁵, са свиленом врпцом црвене и беле боје, као што у тој исправи стоји. И такође, реченом граду Шибенику све и поједине државине, поседе, добра и свака права, како на мору, тако на земљи, које у ово време поседују, имају и држе, која год и како год, потврђујемо, дајемо, озваничавамо и одобравамо, да их заувек поседују, а и све друго што су како год стекли такође одобравамо и потврђујемо овом исправом. И у име поменутог господина нашег краља Ладислава реченим Шибенчанима, као њихову властиту баштину, враћамо и поновно додељујемо млинове на реци Крки, зване Слап, смештене на Оточцу и на копну, са стране села Кољеврата, те им их, као њихово сопствено власништво, дајемо и предајемо у вечити посед и имовину. Такође, утврђење које, како се чини, у овом тренутку постоји на територији тј. у дистрикту шибенском обећавамо сместа укинути, уништити и сасвим сравнити са земљом и нећемо га тамо, нити неко друго, на том или другом месту, више обнављати или градити. Такође да Власи господина нашег краља Ладислава, којег год статуса, а посебно они краља Босне, као и наши и Власи кнеза Иваниша, кнеза Цетине, садашњи или будући, не смеју силазити нити обезбеђивати испашу на територији и у дистрикту шибенском, ни у једном тренутку, под претњом казне од 200 златних дуката, који треба да се исплате у односу: 100 влашком господину и 100 Шибенској општини; и за било које Влахе треба платити утолико уколико поступе супротно од назначеног или уколико се тако задеси. Такође, овлашћењем реченог господина нашег краља, истој Шибенској општини дајемо и њеној надлежности подвргавамо села Дриновљане, Присап и Кулишићи, тако звана, која се налазе у близини реке Крке, са свим и појединим правима, припадностима и допунским надлежностима речених села, по исправном праву заувек, и наведена села прикључујемо и придодајемо дистрикту реченог града Шибеника и желимо да се сматрају прикљученим и придодатим сведочанством ове исправе, изузимајући из тога туђа права. Такође, истим краљевским овлашћењем, реченој Шибенској општини и

⁶⁴ Ради се о 16. децембру 1357. године.

⁶⁵ Бели восак је, заправо, восак природне боје, који није бојен. Врпца на оригиналу заиста је црвено-бела, а сачуван је и окрњени краљев двострани печат (MNL OL, DL 50024).

њеном дистрикту и комитату и надлежности речених Шибенчана прикључујемо и желимо да заувек буду сматрани за прикључене све и поједине поседе, земље и свака добра, са својим правима и припадностима, која се налазе и која су смештена у Луки, почевши од Цркве Св. Марије у Репчу, све до међа села Чисте и све укључујући до Гудуче. Такође, истој Шибенској општини дајемо и додељујемо по баштинском праву и заувек 16 земљишних жребова који припадају краљевском делу, а који се налазе и смештени су тамо у Луци, изнад раније поменутих поседа, назначених у претходној ставци који су нашом одлуком прикључени дистрикту речених Шибенчана. Такође, милосрдно, све и поједине људе и особе града Шибеника и његовог дистрикта и речене општине разрешавамо и сасвим ослобађамо од свих и појединих казни ако су их задесиле до данашњег дана, на било који начин, приликом било којег непочинства, неправди, престапа, испада или деликата које су они или било ко од њих изrekli, направили, урадили и починили или обавили, како против краљевског величанства или његових поданика, службеника или верних, тако и против било кога другог на који год начин и како год до данашњег дана, и проглашавамо их за разрешене и ослобођене и таквима их желимо држати, и да нико не може [све] њих или било кога од њих потраживати и узнемиравати, малтретирати, узбуњивати или им чинити штету надаље, а поводом речених случајева или било ког од речених случајева. И ради овога, како би све и поједино што је садржано у овом привилегију и што смо милосрдно доделили и потврдили могло да се преточи у сопствено дуговано извршење, те ради веће потврде обећавамо да ће прејасни владар, наш природни господин, господин краљ Ладислав, потврдити, одобрити и озваничити све и поједино што је горе написано и што се налази у овом нашем привилегију, а што смо милосрдно доделили, уз ојачање постављањем својих милосрдних краљевских висећих печата, како је обичај краљевског величанства, са свим и појединим одредбама и ставкама које је неопходно и пожељно учинити ради оснажења и потврде свега реченог, све и да оне нису директно поменуте у овој исправи. И још обећавамо сведочанством ове исправе и уверавамо речену Шибенску општину да ни у чему, нити у било којој појединости, нећемо одступити од горе написаног, већ ћемо све и поједино више и ниже написано увек држати за чврсто и одобрено и нећемо ни у чему ићи нити чинити насупрот на било који начин, везани нашом горе назначеном заклетвом и да ћемо речене

Шибенчане бранити и помагати против било кога, у наше и у име поменутог господина нашег краља, и да ћемо их подржавати свим својим снагама и могућностима. У име вере, потврде и сведочанства истинитости свега тога, наређујемо да се начини ова наша повластична исправа и да се овери и потврди нашим viseћим печатом. Дато у Цетини, под тврђавом Сињ, 13. дана месеца маја, лета нашег Господа Исуса Христа 1402, десетог индикта.

Дипломатичке особености

Повеља која се овде анализира, иако на неки начин ствара уговорни однос, представља заправо повластицу, али и даровницу, односно исправу привилегијално-даровног наменског типа.⁶⁶ Уговорни елемент садржан је у петицији шибенских посланика који су тражили да нове власти, оличене у претенденту на угарски престо Ладиславу Напуљском и његовим опуномоћеницима из босанско-напуљског савеза (у коме су учествовали и неки Хрвати), потврде старе привилегије, а тиме и уговорне односе Шибенске општине и Угарског краљевства, у замену за заклетву верности и истицање Ладислављевих застава на град.⁶⁷ Међутим, Хрвоје у диспозицији не одговара само на петицију (каква је наведена у истоименој формули), већ потврди старих уговора и привилегија додаје нове привилегије, али и поседовне дарове. На тај начин, девет уско диспозиционих ставки привилегије, садржи и повластичне и уговорне и даровне елементе, док су последње две ставке гарантног карактера.

Формални образац повеље је уобичајен, правилан и релативно једноставан, а све специфичности тичу се чињенице да исправу није издао суверен, већ његов викар, чија је хијерархијска позиција нешто другачија.⁶⁸ Иако се сродан формулар, у начелу, сретао широм Европе, па и у угарским владарским и великашким исправама, као и у производима латинских писарских служби у Босни (првенствено кад су у питању повеље), ова конкретна повеља не садржи неке типично босанске (пре свега у завршним одредбама), али ни типично угарске елементе (пре свега у датумској формули), па се можда ту ради о

⁶⁶ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 66–68, 151–157, 511–513, 530–531.

⁶⁷ *Šibenski diplomatarij*, 47–50.

⁶⁸ М. Brković, *Diplomatičke formule latinskih povelja bosansko-humskih vladara i velmoža od XII do XV stoljeća*, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru 24–11 (1984–1985) 136–139, 143–147.

утицају писара из јадранског приморја (нотаријат и писари локалног племства) или Италије. Упркос могућем упливу нотарског утицаја, повеља је у целости сачињена по моделу јавно-правне, а не приватно-правне исправе.⁶⁹

Интитулација је дуга, јер се настојало да се њоме истакну све титуле и сви прерогативи ауктора – *Nos Hervoye regnorum Rasie et Bosne supremus vojvoda ac in partibus Dalmacie et Croatie serenissimi principis et domini nostri naturalis, domini Ladislavi, Dei gratia Ungarie, Dalmacie, Croacie, Ierusalem, Scicilie etc. incliti regis vicarius generalis.*⁷⁰ Употреба владарске множине крајње је типична за интитулације латинских повеља, чак и када су ауктори били племство средњег ранга.⁷¹ Девотије нема јер Вукчић наступа као викар краља.⁷² Више о Хрвојевој титули великог или „врховног“ војводе (*supremus vojvoda*) биће речи у одељку о важнијим појмовима.⁷³

За интитулацијом следи уобичајени спој опште инскрипције и промулгације у форми – *universis et singulis quibus expedit memorie commendantes significamus*. Кроз тај спој садржај повеље постаје отворен за све оне којих се он тиче.⁷⁴ Формулу петиције уводи речца *quod*, након које следе информације о доласку трочлане шибенске делегације, молбама које је она изнела и условима под којима се оне могу испунити.⁷⁵ Молбе упућене Хрвоју као викару, заправо су упућене његовом сизерену, као „угарском краљу“ и сизерену Шибенчана – Ладиславу Напуљском.

Осим петиције, друге експозиције нема, а израз *Nos itaque* уводи диспозицију која се састоји од уводне заклетвене формулације и више ставки – девет диспозитивних и две гарантно-короборативне. Заклетвена формула са елементима проширене (вишечлане) интитулације на почетку диспозиције је занимљива и подсећа на особеност босан-

⁶⁹ J. Stipišić, *Potočne povijesne znanosti*, 151, 157–161, 172–176; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 65, 151–154, 491–497, 511–513.

⁷⁰ М. Вркović, *Isprave Šibeniku*, 35–36; isti, *Hrvoje Vukčić*, 41–42; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 328–329, 331.

⁷¹ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 343–347.

⁷² М. Вркović, *Isprave Šibeniku*, 36.

⁷³ Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Крају*, 100–108.

⁷⁴ М. Вркović, *Isprave Šibeniku*, 36–37; isti, *Hrvoje Vukčić*, 43, 45; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 166, 307, 378, 391–392, 398, 470, 514–516.

⁷⁵ М. Вркović, *Isprave Šibeniku*, 37–38; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 401, 404–411.

ских исправа.⁷⁶ Хрвоју се, као ауктору, придружује и његова супруга и великашка свита – *iuramus una cum domina nostra conthorali ac nobilibus, proceribus, servientibus nobis universis*, и то у присези, из чега произлази да су учињене привилегије пре свега резултат заклетве, а не милости као резервата краљевске власти.⁷⁷ Да ли је то одраз недовољних овлашћења Хрвоја као викара или ствар договора о концепцији текста (замена заклетве Шибенчана на верност Ладиславу заклетвом Ладислављевог викара Шибенчанима којом гарантује сопствени правни чин), тешко је рећи. У неколико ставки диспозиције наводи се да је повластице дате Шибенчанима одобрио, ако не и иницирао краљ Ладислав, док Хрвоје делује као његов овлашћени викар и извршилац његове воље. Ладислављеве повеље Шибенику из 1403. године, којима су потврђене викарске, нису се заснивале на заклетви, већ, природно, на владаревој вољи и милости.

Ставке, о којима је већ било речи, уводе се типским изразима – *itaque, item, et, et etiam, et insuper*, са значењима *и, и стога, и још, и такође, и поврх тога*, а накнадно су, нешто тамнијим мастилом, означене и бројевима на маргинама и ознакама за пасусе.⁷⁸ Након девет чисто диспозитивних ставки – а то су потврде старих повластица датих граду Шибенику од стране угарских краљева, а пре свега од краља Лајоша Великог, и још осам додатних удељених привилегија⁷⁹ и земљишних поседа – диспозицију затварају две одредбе које такође произлазе из заклетве ауктора, али су короборативно-гарантног карактера. Прва одредба је најавна додатне короборације највишег представника власти, краља Ладислава, кроз његову сопствену, viseћим печатом оверену, потврдну исправу (редови 34–38).⁸⁰ Друга је гарантна изјава Хрвоја Вукчића која као да индиректно затвара блок заклетви кроз аукторово обећање да ће поштовати све оно што је овом повељом прописао (редови 39–41).

⁷⁶ М. Вркочић, *Хрвоје Вукчић*, 41–42; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 307, 321, 347–349, 432–450.

⁷⁷ Сличан се пример среће у Хрвојевој исправи издатој Задру 1401. године, која је такође представљала понуду повластица ако Задрани признају власт краља Ладислава (F. Šišić, *Nekoliko isprava*, 170–171).

⁷⁸ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 391, 397, 401, 410–412.

⁷⁹ Одредба о забрани уласка Влаха на шибенску територију укључује у себи и световну санкцију тј. новчану казну за прекршиоце (Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 419–421).

⁸⁰ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 224–225, 469–472, 475.

За опсежном диспозицијом протканом наведеним гарантним формулацијама следи уобичајена короборација, која сведочи о изрази документа, као сведочанства истинитости и валидности правног чина, и о овери висећим печатом ауктора – *In quorum omnium fidem, coroborationem et testimonium veritatis, presentes nostras privilegiales litteras fieri iussimus et nostro sigillo pendenti communiri ac coroborari.*⁸¹

Датум садржи и хронолошки податак и одредницу места – *Datum Cetine sub castro Fsgin (!) die terciodecimo mensis Madii, anno domini nostri Iesu Christi millesimo quadringentesimo secundo, decime indiccionis.* Изостаје уобичајено угарско датирање верским празником, као и ретко, свечаније, коришћење елемената римског календара (тачније календи, ида, нона или делова месеца).⁸² Уместо тога, искоришћена је формула сачињена од дана у месецу, те године са (тачним) индиктом. Први део темпоралног датума био је карактеристичан за босанске канцеларије, али и бројне друге по јадранском приморју и у Италији. Постојање индикта, атипичног за Босну, би, пак, могло додатно указивати на то да је састављач/писар стекао своје знање у хрватским и далматинским канцеларијама и нотаријатима или у Италији.⁸³ Врло лепа канцеларијска готица могла би бити још један, иако спекулативан, прилог тој тези. Напомињемо, ипак, још једном, да је ова повеља састављена по обрасцу јавно-правне, а не приватно-правне исправе и да се не ради о производу нотаријата.⁸⁴ Повеља нема типично босанску белешку о писару, али је она веома често изостајала у латинским исправама, па тај податак није довољно информативан да би се на основу њега могли изводити додатни закључци.⁸⁵

Просопографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне и Старог српског архива* већ су објашњаване личности: **Hervoye regnorum Rasie et Bosne supremus voyvoda ac in partibus Dalmacie et Croatiae...vicarius**

⁸¹ М. Brković, *Isprave Šibeniku*, 38; isti, *Hrvoje Vukčić*, 45–46; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 469–480, 484–488.

⁸² Ј. Stipišić, *Potočne povijesne znanosti*, 151, 172–176; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 491–506.

⁸³ Ј. Stipišić, *Potočne povijesne znanosti*, 182; М. Brković, *Isprave Šibeniku*, 38–39; isti, *Hrvoje Vukčić*, 38–39; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 493–494.

⁸⁴ Ј. Stipišić, *Potočne povijesne znanosti*, 98–122, 157–161.

⁸⁵ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 479–491.

generalis/Хрвоје Вукчић Хрватинић (ГПБ 1, 94–95; ССА 1, 122; ССА 2, 190; ССА 5, 182–183; ССА 6, 177; ССА 8, 163, 177); **Ludovicus, rex Ungarie/Лајош I Велики** (ГПБ 12, 25); **rex Bosne/Стефан Остоја** (ССА 2, 190; ССА 3, 134–135).

Ladislavus, Dei gratia rex Ungarie, Dalmacie, Croacie, Ierusalem, Scicilie (Ладислав Анжујски, напуљски краљ), 1, 2, 4–6, 15, 18, 21, 22, 24, 35, 36 (ред у изворнику) – Ладислав је рођен 1377. у Напуљу као син Карла Драчког из династије Анжујаца и његове рођаке Маргарете. Његов отац је 1382. заузео напуљски престо, а 1385. постао је и угарски краљ (као Карло II) у жеку династичког сукоба који је са престола потиснуо Марију Анжујску, ћерку Лајоша Великог. Након што му је отац убијен у завери коју су организовали Маријина мајка Јелисавета Котроманић и палатин Никола I Горјански (1386), Ладислав је постао напуљски краљ под туторством мајке и претендент на угарски престо. Младост је провео у сукобу око јужне Италије са представницима друге куће Анжујаца. Од 1389. имао је заштитника у папи Бонифацију IX (1389–1404), а читаву деценију од 1390. до 1400. водио је отворен рат са противкандидатом за напуљски престо Лујем II и његовим присталицама, које су му отеле Напуљ. Град је повратио 1399. године. У Угарској је већ од 1386. сматран кандидатом за престо странке коју су предводили противници Марије Анжујске и њеног супруга Жигмунда Луксембуршког из редова угарске и хрватске властеле и прелата, у савезништву са Босном, а каткад и Турцима. Босански краљ Твртко I искористио је начелну подршку Ладиславу да прошири сопствену власт на делове Далмације и Хрватске. Док су трајали ратови у Италији, Ладислављеву политику на Балкану водили се преваходно његови викари из Угарске и Босне – Иваниш Хорвати, Иван Палижна и браћа Хрвоје и Вук Вукчић. Након 1400, Ладислав се активније укључује у рат на источној обали Јадрана, помажући оне који су хтели да га поставе на угарски престо у обновљеној коалицији угарских и хрватских незадовољника и Босне. Низ побуна у Угарској између 1401. и 1403. привремено је ослабио краља Жигмунда, довео до заузећа Далмације и јужне Хрватске од напуљско-босанских трупа и крунисања Ладислава за угарског краља у Задру, августа 1403. године. Међутим, чим се Ладислав најесен вратио у Италију, Жигмунд се брзо опоравио, прогласио амнестију и окончао грађански рат. Ладислављево наслеђе на Балкану чували су представници напуљске морнарице, трупе Хрвоја Вукчића, као краљевог викара, и његовог шурака Ива-

ниша Нелипчића. Заинтересован пре свега за политику у Италији, Ладислав је све више занемаривао балканске поседе. Након што је Млечанима за новац препустио неке јонске поседе, Хрвоје Вукчић је пристао уз краља Жигмунда, чије је годишње нападе трпео од 1404. до 1408. године. На то је Ладислав, 1409. године, Млечанима продао све поседе које је лично контролисао (конкретно, Задар и околину) и права на Далмацију, отварајући простор за угарско-млетачки рат и потоња проширења Венеције из 1409, 1412. и 1420. године. Не интересујући се више за угарски престо, Ладислав је остатак живота провео у кампањама по Италији. Умро је у Напуљу 1414. године, након изненадне болести, а на напуљском престолу га је наследила сестра Ђована II.

Литература: В. Нóman, *Gli Angioini di Napoli in Ungheria (1290–1403)*, Roma 1938, 479–481, 491, 519–522; А. Cutolo, *Re Ladislao d’Angiò Durazzo*, Napoli 1969; *Dizionario Biografico degli Italiani*, Volume 63, Roma 2004, s. v. Ladislao d’Angiò Durazzo (Andreas Kiesewetter), са опсежним списком извора и литературе.

Iohannes Tavailich (Иван Тавилић, шибенски племић), 3 – припадник истакнуте шибенске племићке породице Тавилића (ређе: Тавелића). Упркос значају ове фамилије, из које је потицао и први хрватски светац Никола Тавелић, она још увек нема потпун родослов. Презиме Тавилић први пут се среће осамдесетих година XIV века, у генерацији коју су чинили Иван Тавилић и његова браћа, синови Петра, сина Богдана. Према неким тумачењима, реч *tavel* означавала је нотара или писара, али нема доказа за такве тврдње. Извесни Никола, син Богдана јавља се још 1322. међу градским племићима у споразуму којим су Шибенчани признали млетачку власт после збацивања власти Шубића. Иван Тавилић се помиње као племенити Иван, син Петра Богдановог, у списима нотара Славогоста 1386. када је био и општински *examinator*. Крајем XIV и почетком XV века заузимао је разне положаје у комуналној управи Шибеника, а среће се и у другим јавним улогама (био је арбитар, заступник, сведок и *examinator* 1398/1400, прокуратор при преузимању неког мираза 1400, општински судија априла 1402, сведок 1405). Око 1400. и 1404/1405. забележен је као прокуратор шибенских фрањеваца. Иван Тавилић је наступао као шибенски посланик у мисијама код краља Жигмунда (1398), Хрвоја Вукчића и Иваниша Нелипчића (Сињ, мај 1402) и краља Остоје (Високи, јун 1402). У октобру 1403. био је један од ректора,

као и синдик Шибеника у закључивању споразума са Трогиром о одбрани заједничких интереса. Присуствовао је свечаном измирењу „унутрашњих“ и „спољашњих“ Сплићана новембра 1403, а био је именован и у делегацију која је требало да путује у Сплит на свадбене свечаности Хрватинића (1405). После повратка Шибеника под власт Жигмунда Луксембуршког, заједно са Иваном Мишићем, учествовао је у одбрани кула у шибенској луци, али се 1409. споразумео са Млечанима, као и његов брат Флорије (Цвитко) и Иван Мишић, за шта је добио пензију од 400 либара. После повратка у град 1412. године, био је у кругу истакнутих млетачких присталица. Према споразуму повратника са „унутрашњим“ Шибенчанима, био је дужан да плати неки восак који је набављао раније. Августа 1414. био је општински синдик са задужењем да изложи шибенске молбе млетачким властима. Пре марта 1421. постао је млетачки кнез Хвара, али је његово постављење, без консултација са локалном заједницом, изазвало отпор пучана, па је убрзо био смењен. Као истакнут и богат племић, бавио се и привредном делатношћу. Од Гргура Банића Шубића купио је 1396. поседе у Дазлини и Грабровчанима за 300 малих либара. Поседовао је земљу у Гаћелезима, Затону с Хумљанима, Заблаћу. Због дуга од 60 дуката, браћа Стипчићи су му 1405. заложили четвртину села Чиста. У марту 1416. деловао је као прокуратор удовице једног задарског трговца. Са једним ортаком, купио је трећину општинских млинова на Слапу и Оточцу (1418), а 1423. Власи су му опљачкали неку стоку, али су је убрзо вратили. Помен солара Ивана Тавилића забележен је 1419. године. Чини се да је Марија, ћерка Радослава Михетића, споменута око 1398/1400, била супруга овог Ивана Тавилића. Иван је имао браћу Флорија (Цвитка), Гргура и, према некима, Миховила, а судећи према подацима Јакова Маркијског, био је и брат Св. фра Николе Тавелића. Но, податке Маркијског треба узети са резервом. Иван је умро између 1421. и априла 1431. Имао је најмање три сина: Флорија (Цвитка), Клемента и Јакова, а чини се и четвртог – Миховила, који су оставили даље потомство, као и његов брат Флорије (Цвитко) Петров. Породица је, чини се, изумрла у XVII веку, тачније у куги из 1649. године.

Извори: MNL OL, DL 50055, 50072; S. Ljubić, *Listine* I, 335; IV, 456–457, 461; V, 18–20; VI, 23–24; VII, 48, 52, 56, 168, 217; VIII, 80; IX, 401; F. Šišić, *Nekoliko isprava*, 183, 185, 189, 225; M. Zjačić, *Spisi šibenskog notara Slavogosta*, *Starine Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 44 (1952), prema registru; *Šibenski diplomatarij*, 42, 48, 51, 53,

174, 201, 204, 208–209, 282–283; M. Ančić, *Petrus de Serçana: Registar i Posebne cedulje*, Fontes. Izvori za hrvatsku povijest 15 (2009) 109–112; D. Karbić, M. Katušić, I. Majnarić, *Registar Trottis-Prandino*, isto 18 (2012) 38–39, 53–54; A. Birin, *Šibenski bilježnici – Indricus de Indricis (1431.–1434.)*, Povijesni prilozi 44 (2013) 101, 103, 105, 112; *Zilio pok. Gulielma*, prema registru.

Литература: F. A. Galvani, *Il re d'armi di Sebenico con illustrazioni storiche* I, Venezia 1884, 151, 199–201; G. Novak, V. Maštrović, *Kulturna baština Samostana svetog Frane u Šibeniku*, Zagreb 1968, 34; D. Mandić, *Hrvatski svetac Nikola Tavelić: povodom njegove kanonizacije: Rim, 21. lipnja 1970*, Hrvatska revija 20–2 (1970) 221–231; *Nikola Tavelić, prvi hrvatski svetac*, ur. G. H. Jurišić, Zagreb 1971, 49–52; G. Novak, *Hvar kroz stoljeća*, Zagreb 1972, 64, 74–75; *Šibenik: spomen zbornik*, 117, 135; V. Klaić, *Povijest Hrvata* 2, 348; isti, *Povijest Hrvata* 3, Zagreb 1985, 65; I. Pederin, *Šibenik (Sebenico) nel basso Medioevo fino al 1440*, Archivio storico italiano 149–4 (550) (1991) 821, 851, 855, 864; isti, *Šibenik na kraju srednjeg vijeka*, Bosna Franciscana 33 (2010) 85, 108, 111, 118; J. Kolanović, *Šibenik*, 87, 92, 147, 155, 180, 217–218, 225, 279, 280, 292; M. Brković, *Isprave Šibeniku*, 19, 23, 25–27; Н. Исаиловић, *Повеља краља Твртка I Котроманића Шибенику*, 46; I. Kurelac, *Status animarum presbitera Bartolomeja Ostojčića kao izvor za proučavanje nekih aspekata socijalne topografije Šibenika s kraja 16. stoljeća*, Šibenik od prvog spomena, ur. I. Kurelac, Šibenik–Zagreb, 2018, 220–221, 224–225, 231, 243; T. Galović, I. Majnarić, *Hrvatska i Šibenik u Tavelićevo doba. Presjek kroz povijest kraljevine i grada u 14. stoljeću*, Sv. Nikola Tavelić Mučenik. Njegovo vrijeme i trajna poruka, ur. D. Patafta – N. V. Kovač, Zagreb 2019, 49–50, 64; S. Miljan, *Djelatnost franjevaca u Šibeniku od kraja 13. do početka 15. stoljeća: velika pobožnost i aktivnost u malom samostanu*, Sv. Nikola Tavelić Mučenik, 78–79; A. Kordić, *Štovanje bl. Nikole Tavilića između Prvoga i Drugoga svjetskog rata (1918.–1941.)*, Sv. Nikola Tavelić Mučenik, 310, 345–363.

Stephanus Maffei (Стјепан/Стипан Матијев, шибенски племић), 3 – Од тројице шибенских посланика, о Стјепану (или, вероватније, Стипану) Матијевом има најмање сачуваних података. Иако би се могло помислити да му је Мафеи презиме (премда би у латинској верзији то пре било записивано у облику *de Maffeis*), на основу једног изворног податка знамо да му се отац звао Матиј, те га треба наводити као Стјепана (Стипана) Матијевог. Његово име се спомиње у списима

првог шибенског нотара чије су имбревијатуре сачуване – Славогоста, из 1386. године. Стјепан је ту наведен као поседник у Реб(р)инама, локалитету у Морињском пољу, источно од Шибеника. У списима нотара Цилија из 1398. и 1400. године, он је забележен са епитетом *ser*, а помиње се у својству грађанина, сведока, прокуратора и арбитра. Познато је да је припадао племићком сталежу, а његово име се бележи у неколико званичних дипломатских мисија града Шибеника – код Хрвоја Вукчића и Иваниша Нелипчића (Сињ, мај 1402), босанског краља Остоје (Високи, јун 1402) и напуљског викара Алојзија Алдемариска (Задар, децембар 1402). Био је и један од шибенских заступника приликом склапања савеза са Трогиром, октобра 1403. године, са циљем да се пред напуљско-босанским властима одбрани комунална аутономија.

Извори: MNL OL, DL 50065; F. Šišić, *Nekoliko isprava*, 183, 185, 189; M. Zjačić, *Spisi šibenskog notara Slavogosta*, prema registru; E. Mályusz, *Zsigmondkori oklevéltár* II–1, 302, br. 2644; *Šibenski diplomatarij*, 48, 51, 53, 60; *Zilio pok. Gulielma*, prema registru.

Iohannes Missich (Иван Мишић, шибенски племић), 3 – у другим изворима навођен је и као Иван (син) Мише, тј. Иван Мишин, али и са додатним презименом Коњић (Congnig) или Коњевић (Cognevig). Ово презиме навођено је јако ретко, па се усталио облик Мишић, који је Ивану био патронимик (у једном документу се он експлицитно назива сином покојног *ser* Мише Коњевића), али се код његове деце већ усталио као право презиме. Иван Мишић био је активан најкасније од 1386, када се јавља у списима нотара Славогоста, као сведок у низу докумената. Био је шибенски племић, а имао је и звање витеза (*miles, egregius miles*), које се најчешће помињало уз његово име, иако нам није познато где га је и на који начин стекао. У списима нотара Цилија помиње се као племић, грађанин, сведок, арбитар, заступник више особа и прокуратор Цркве Св. Јакова. Деловао је као посланик шибенске општине код Хрвоја Вукчића и Иваниша Нелипчића (Сињ, мај 1402) и код краља Остоје (Високи, јун 1402). Био је један од градских ректора октобра 1403. године. Добио је поседе и кметове у новостеченим шибенским поседима у Подрепчу, око којих се 1406. године спорио са Вукцем Галковићем, човеком Иваниша Нелипчића. Након повратка Шибеника под власт краља Жигмунда и избијања рата са Венецијом, Мишићу и неколицини других племића поверена је одбрана две куле које су браниле улаз у шибенску

луку. Међутим, у септембру 1409. Мишић је постигао споразум са Млечанима и превео више бранилаца кула на млетачку страну. За ту услугу добио је пензију од 150 златних дуката, а у октобру исте године помогао је настојања провидура Пјетра Лоредана да цео Шибеник пређе у млетачке руке, што том приликом није остварено. Док су неки племићи из кула прешли у Задар, Мишић је, као користан на терену, остао командант западне куле (са посадом од 50 људи), која је била окренута путу ка Врани, све до септембра 1410. када су Млечани, у страху да не изгубе стратешки положај, одлучили да и верне Шибенчане изместе из кула. Иако су то негирали, радило се о неповерењу према племству тога града. Мишић је, вероватно, наставио да борави на млетачкој територији јер му је то гарантовало мирну егзистенцију, будући да се није могао вратити у родни град у коме је третиран као издајник. Када је краљ Жигмунд дозволио локалном племству да угуши краљу наклоњени пучки покрет у Шибенику, учинио је самом себи штету, јер се племство договорило да град преда Млечанима и да се „унутрашњи“ и „спољашњи“ Шибенчани измире (1412). Том приликом се, као један од вођа промлетачке странке, у град вратио и Иван Мишић, а у новембру и децембру 1412. био је и један од ректора, у време измирења две групе Шибенчана. Иако је, на самом крају те године, још једном био жртва неповерења, због чега је депортован у Венецију, убрзо се вратио (за разлику од многих других депортованих) и вршио у граду бројне значајне функције, а годишња пензија му је потврђена (маја 1413). Њему је додељен део поседа Шибенчана које су Млечани трајно прогнали, а поново је био ректор и у јулу и августу 1414. године, као и *examinator*. Касније се бележи и у пословима са сољу, а гаранције за обављање тих послова обезбеђивао је поседовањем велике количине жита и боба (пример из 1424. године). Живео је барем до 1434, када је од папе добио дозволу да изгради манастир уз приорат Св. Магдалене крај Шибеника. Наследили су га синови Никола и Томаш, који су деловали од тридесетих до шездесетих година XV века. Имали су поседе у селима Зихарина, Затон и Гаћелези, те су обављали разне дужности у општини (нпр. судија). У следећој генерацији помиње се још један Иван Мишић, као власник млинова за маслине у Гребаштици и рентијер дућана (1492–1493), те Петар са поседима на Зларину (1505). У првој трећини XV века помињу се и Мартин Мишић и још један Петар Мишић. Потоњи је купио део општинских млинова на Слапу (1418). Иако не знамо која је тачно била

њихова веза за Иваном Мишићем, могуће је да су му били браћа или синови.

Извори: S. Ljubić, *Listine* V, 18–20; VI, 14–17, 22–24, 36, 39, 89, 117–118; VII, 51–52, 117–118, 164; IX, 257; F. Šišić, *Nekoliko isprava*, 183, 185, 189; M. Zjačić, *Spisi šibenskog notara Slavogosta*, prema registru; *Šibenski diplomatarij*, 48, 51, 53, 128, 174, 183–184, 203, 204, 208, 212–213, 220, 250, 295, 328; *Zilio pok. Gulielma*, prema registru.

Литература: M. Šunjić, *Dalmacija u XV stoljeću*, Sarajevo 1967, 47, 54–55, 193–194; *Šibenik: spomen zbornik*, 117, 123, 135; V. Klaić, *Povijest Hrvata* 2, 348; isto 3, 65; I. Pederin, *Šibenik (Sebenico)*, 817–818, 855, 863; isti, *Šibenik na kraju*, 83, 118; J. Kolanović, *Šibenik*, 44, 271, 281; P. Runje, *Pokornički pokret i franjevci trećoredci glagoljaši: XIII.–XVI. st.*, Zagreb 2001, 82–83; M. Brković, *Isprave Šibeniku*, 19, 21, 23, 25.

Iohannes, comes Cetine (Иваниш Нелипчић, цетински кнез), 19 – син цетинског кнеза Ивана Нелипчића, како је често навођен и у изворима (*Iohannes, filius Iwan*). Био је малолетан када је наследио оца на месту кнеза Цетине (између 1377. и 1379. године), па је био под патронатом своје мајке, кнегиње Маргарете, чије се порекло везује за сплитску породицу Циндри (*de Cindris*) или Мерини. У политичка збивања у Хрватској и Далмацији активније се укључио у време када је краљ Твртко Котроманић вршио своја освајања на том простору. Његов став према привременим босанским властима није сасвим јасан, али изгледа да односи Нелипчића и Босанаца нису били непријатељски и да су тада скована будућа брачна и политичка партнерства Хрватинића и кнеза Иваниша. Иванишова сестра Јелена била је удата за Хрвоја Вукчића, вероватно од 1393. године. Кнез Иваниш је, после рестаурације угарске власти, задржао своје кнештво, али је убрзо почео да долази у сукоб са Сплитском архиепископијом у вези са питањем убирања десетине, а краљеви миљеници Горјански су остварили монопол на све функције у далматинским комунама под угарском влашћу. У време сукоба фракција у далматинским градовима 1398–1402, Иваниш, који је својевремено био биран за трогирског кнеза, ратовао је са Трогиранима и „спољашњим“ Сплићанима, против „унутрашњих“ Сплићана, који су стајали уз архиепископа Андрију Гвалда. Од 1401. је у отвореној коалицији са Хрвојем Вукчићем и Ладиславом Напуљским, са циљем да се потоњи постави на угарски трон. У децембру 1401. освојио је Клис и постао клишки кнез. Након победе босанско-напуљске коалиције у Далмацији и јужној Хрват-

ској 1402. године, вршио је бројне дужности, а привремено је успео да преузме контролу и над Скрадином (око 1405. године). Чини се да је око 1406. покушао да промени политички курс и врати се на страну краља Жигмунда, али то се десило тек 1408, када је то урадио и његов зет Хрвоје Вукчић. Од тада, па до смрти, Иваниш је остао лојалан Жигмунду. Задржао је све своје поседе који су тада обухватили Цетину, Клис, Одрију са Звониградом, породичне поседе у дистриктима Опромиње и Петрово поље са центром у тврђави Кључ, као и град Прозор (можда у Рами, јер је Иваниш био кнез Раме, а можда и у Врхрици/Врлици, чији се град називао Прозор). Био је кнез у више далматинских градова, али је ипак изгубио Шибеник, који су 1412. заузели Млечани. Око 1412/13. био је, краткотрајно, хрватско-далматински бан, али се цео живот китио банском титулом. После Хрвојеве смрти, Иваниш је од сестре Јелене добио град Омиш, постајући омишки кнез (1416). Био је ожењен Елизабетом, ћерком некадашњег угарског палатина Детрика Бебека (Бубека) и имао је са њом две кћери. Склопио је породични савез са Крчком-Франкапанима 1411. и удао старију ћерку Катарину за најстаријег сина Николе IV Крчког – Ивана VI Анжа. Млађу кћи Маргарету удао је у Курјаковиће (тачније за Карла II Крбавског). Након што су Млечани заузели средњодалматинска острва, Сплит и Трогир 1420. године, Иваниш се нашао у оштром сукобу са њима. Упркос повременим споразумима, спорови су потрајали скоро деценију. Паралелно са тим, Иваниш је привремено дошао у сукоб и са босанским краљем Твртком II (1423–1424), али и са Пољичанима (спор је финално решен тек 1434. године). Од 1422. па до 1434. Иваниш, који није имао мушке деце, покушавао је, путем закупа, да ћерки Катарини и зету Анжу остави своје баштинске поседе. Пред крај живота закључио је споразум са млетачким Шибеником о разграничењу (1434). Иваниш је умро између краја јуна 1435. и почетка 1436. године, када га је наследио зет Анж. Он није имао краљевско допуштење да преузме тастове поседе и они су додељени Жигмундовим миљеницима Таловцима, због чега је дошло до рата око Цетине и Клиса и одузимања банске части Анжу. Након Анжеве смрти, децембра 1436, Таловци су однели превагу и 1437. преузели све поседе Нелипчића. Катарини и њеном малолетном сину Ивану Франкапану у замену су дати поседи у Поуњу око Рмња. Иван је, приликом поделе Франкапана (1449), добио и град Цетин.

Извори: Ђ. Šurmin, *Hrvatski spomenici. Sveska I* (od god. 1100–1499.), Zagreb 1898, 136, 432–434; F. Šišić, *Iz arkiva u Željeznom*, Vjesnik Vjesnik Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskoga arkiva 7 (1905) 158–159, 162–164, 167–176; L. Thallóczy, S. Barabás, *Codex diplomaticus comitum de Frangepanibus I* (1133–1453), Budapest 1910, prema registru; F. Šišić, *Nekoliko isprava*, 183–185, 188–189, 201–202, 209–211, 312–314; Š. Jurić, *Neobjavljena listina cetinskog kneza Ivana Nelipčića*, Arhivski vjesnik 19–20 (1976–1977) 233–236; isti, *Građa za bibliografiju Cetinske krajine do 1980. I dio. Povijesni spomenici prvoga reda*, Zbornik Cetinske krajine 3 (1982) 57–106, 113; *Šibenski diplomatarij*, prema registru.

Литература: А. Birin, *Knez Nelipac i velikaški rod Nelipčića*, Zagreb 2006, 91–156, passim, sa starijom literaturom (doktorska disertacija u rukopisu); Н. Исаиловић, *Политика босанских владара*, passim; А. Birin, *Posjedi Nelipčića na području srednjovjekovnog kotara Promine*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa Miljevci u prošlosti (s pogledom u budućnost), ur. М. Менђушић – Д. Маргуш, Visovac–Drinovci, 2008, 124–128; isti, *Cetinski knez Ivaniš Nelipčić – „ban naših Kraljevstava Dalmacije i Hrvatske“*, Humanitas et litterae: ad honorem Franjo Šanjek, ur. L. Čoralić – S. Slišković, Zagreb 2009, 289–302; isti, *O familijarima knezova Nelipčića*, Povijesni prilozi 51 (2016) 48, 50–65; N. Isailović, *Između otpora i lojalnosti – niže plemstvo na područjima pod vlašću i utjecajem Nelipčića nakon 1345. godine*, Povijesni prilozi 50 (2016) 281–287.

Установе и важнији појмови

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне и Старог српског архива* већ су објашњавани појмови/установе: **communitas**, **commune/општина** (ССА 6, 137, 149; ССА 7, 185); **ambaxiator**, **nuntius/посланик**, **гласник** (ГПБ 1, 82, 117; ССА 2, 67; ССА 5, 132, 154; ССА 6, 33, 51, 198; ССА 7, 185; ССА 8, 126–127; ССА 9, 48); **nobiles/властелин**, **племин** (ССА 3, 12, 137; ССА 4, 145; ССА 5, 145–146); **serviens/слуга** (ГПБ 2, 49–50, 125–126; ГПБ 3, 134, 143; ССА 3, 139, 148; ССА 4, 189; ССА 5, 94–95; ССА 9, 165); **privilegium/привилегиј**, **повластица** (ССА 8, 54); **sigillum/печат** (ГПБ 3, 58–59; ССА 4, 231; ССА 5, 40–41; ССА 6, 197–198; ССА 8, 54, 164–165); **comes/кнез** (ГПБ 2, 20; ГПБ 3, 25; ССА 2, 80; ССА 6, 137–138, 197); **meta/међа** (ГПБ 3, 142; ССА 2, 37; ССА 3, 13; ССА 4, 21, 145, 190; ССА 5, 78); **officiales/службеници** (ССА 9, 184); **litterae/исправа** (ГПБ 1,

117; ГПБ 2, 42, 85, 126; ГПБ 3, 27, 94, 143; ГПБ 6, 33; ССА 3, 139; ССА 4, 118; ССА 7, 34; ССА 8, 164); **castrum/утврђени град** (ГПБ 6, 77; ССА 6, 138). За додатна објашњења видети регистре у: Д. Јечменица, *Преглед објављених исправа, објашњаваних установа и појмова, просопографских и топографских података у првих десет књига Старог српског архива*, ССА 10 (2011) XXXV–LXVIII; Т. Вуковић Драгичевић, *Библиографија важнијих термина и установа, просопографских и топографских података, који су објашњени у првих десет бројева „Грађе о прошлости Босне“*, ГПБ 10 (2017) 51–65.

supremus vojvoda (врховни/велики војвода), 1 – Хрвоје Вукчић се у више својих латинских исправа, али и у исправама неких других личности из круга босанско-напуљске коалиције и угарских побуњеника назива *supremus* или *summus vojvoda regni Rascie et Bosne*. У словенским исправама (мада треба имати у виду да су сачуване само две његове словенске исправе) он је, пак, углавном велики, а никада „врховни“ војвода. Није сасвим јасно је ли он усвојио и својим савезницима у пракси наметнуо титулу „врховног“ војводе у времену када је био „краљотворац“ у Босни, или се само радило о помпезнијем преводу титуле „велики војвода“. Можда би се могло начелно закључити да је друга варијанта вероватнија, али постоје и контрааргументи. Наиме, у латинским титулама Косача, њихови предводници су се називали *agnus vojvoda*, а не *supremus vojvoda*, а, што је још важније, Хрвојева повеља из 1412. године жени Јелени у интитулацији наводи ауктора као „великог протођера краљевства босанскога“, што, у принципу, одговара, титули врховника. Та је повеља била осумњичена од дубровачких власти, али не због интитулације, због чега треба оставити могућност да ју је Хрвоје и иначе користио. Па опет, у сопственој повељи с почетка 1404. године, дакле издатој после низа повеља у којима се наводи као *supremus* или *summus vojvoda*, Хрвоје је био само „дука сплитски и велможни велики војвода краљевства босанског“.

Литература: Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 84–85, 100–108; Н. Исаиловић, *Политика босанских владара*, 187–190; исти, *Повеља војводе Хрвоја угарском краљу Жигмунду*, 89–90, 93–95; исти, *Уговор херцега Хрвоја Вукчића Хрватинића и Дубровчана о савезу против босанског краља Стефана Остоје*, ССА 8 (2009) 170–172, 174, 177, 180–181; исти, *Повеља херцега Хрвоја Вукчића Хрватинића жени Јелени*, ССА 10 (2011) 167, 170–172; исти, *Владарске канцеларије*, 328–

329, 331. Видети и појмове објашњене у: ССА 1, 112, 125–126; ССА 2, 191–192 (велики војвода).

vicarius generalis (генерални/општи викар), 2 – викар је заменик, односно овлашћено лице неке особе, обично владара или црквеног прелата. Додатни епитет генерални тј. општи сведочи о томе да се ради о особи која има овлашћења највишег ранга, односно покрива готово све компетенције личности коју замењује. Сродни термини за особе са сличним овлашћењима су *vice rex* (поткраљ, тачније намесник краља), *vicegerens* (онај који замењује), *locumtenens* (вршилац дужности). Хрвоје Вукчић је, током каријере, означаван свим овим терминима, делујући као намесник или краља Ладислава Напуљског или краља Жигмунда у Далмацији, Хрватској или Босни.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik*, Zagreb, 1908–1922, 1573. Видети и појам објашњен у: ГПБ 4, 129–130 (викар).

civitas (град), 3, 6, 9, 12, 23, 29 – назив за градско насеље већих размера, обично са комуналним уређењем (и правом грађанства), које нема ни уско рефугијалну, нити уско занатско-трговачку улогу.

Видети појмове објашњене у: ГПБ 6, 77; ССА 5, 77, 111; ССА 6, 34, 138; ССА 7, 186 (град).

libertates, iura, gratias, donaciones et consuetudines (слободе, права/закони, милости, даровања и обичаји), 4–5, 7–8 – основни елементи самоуправних повластица градских општина. Слободе су, у начелу, права која су им сизерени препустили. Права или закони су, пре свега, статути и реформације којима се регулише законодавни и административни оквир функционисања града. Милости и даровања се односе на имунитетне повластице и даровања поседа и права, док су обичаји сви елементи обичајног права које се спроводи у датој градској општини, без писане регулативе.

Литература: M. Kostrenčić, *Slobode dalmatinskih gradova*, 56–150. Видети и појмове објашњене у: ГПБ 2, 50; ГПБ 3, 60, 84, 94, 121, 135, 143; ГПБ 5, 52; ГПБ 10, 86, 106; ССА 1, 86–87; ССА 2, 27–28; ССА 3, 26, 147; ССА 4, 118, 146, 189, 231; ССА 5, 154; ССА 6, 53–54, 137; ССА 7, 34; ССА 8, 99 (слобоштина, закон, право, милост, обичај).

omagium, iuramentum fidelitatis (хомагијум, заклетва верности), 6 – један од основних термина у друштвеним односима владајућих слојева у средњем веку, који су се углавном називали феудалним друштвом (иако се данас оспорава свеобухватност тог термина). Хома-

гијум, односно заклетва верности представља свечану изјаву једне особе, групе особа или читаве заједнице (нпр. градске комуне) да признаје врховну власт одређене особе, односно државе коју та особа представља. Како је то, у основи, било време персонализоване власти, наведени термин, у основи, значи „постајање нечијим човеком“ (*homo > homagium*), ступање у подређени однос у односу на неког човека коме се признаје виши ранг.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi*, 1144–1148, 1641–1642; М. Блок, *Феудално друштво*, Београд 2012, 346–352. Видети и појмове објашњене у: ГПБ 1, 82; ГПБ 2, 21–22; ГПБ 3, 25–26; ГПБ 4, 45; ССА 3, 138; ССА 4, 112; ССА 9, 60 (присега, заклетва).

proceres (угледници, властела), 7 – термин који је, у суштини, једнак термину *nobiles* (племство, властела), па је на неки начин плеонастичан и одраз је раскошног, вишеструког навођења једне те исте ствари на више начина у свечаним повељама. Највероватније се не ради о неком специфичном значењу, осим ако је ауктор посебно хтео да истакне прваке, посебно угледне племиће, предводнике или сроднике (ближике) из редова своје племените пратње, као што је то нпр. учинио у исправи сличној овој, издатој Задранима 1401. године.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi*, 126, 330, 938, 971, 1387.

(im)munitates (имунитети), 9 – постоји спор да ли се овде ради о погрешци писара или о различитим терминима. Наиме, реч *munitas* не постоји као таква, али се можда ради о варијанти писања речи *munitio*, која означава утврђивање, ојачање, па и гаранцију, или о пропуштању почетног предлога *in* у речи *immunitas*, што би означавало имунитет, односно посебну повластицу која би се тицала ослобођења од неких обавеза или стицања неког посебног права.

Kalendae Ianuarii (јануарске календе), 11 – први дан јануара. Календе су, према римском календару, први дан сваког месеца и уз ноне и иде, главни елементи за релативно одређивање дана у току месеца. У средњем веку су се елементи римског календара за означавање дана у месецу најчешће сретали у папским и прелатским актима који су полагали на старе традиције. Обично су се наводили дани пре најближих календи, нона или ида.

Литература: J. Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti*, 173.

molendinum (млин), 15 – у средњем веку привредни објекат од изузетног значаја, често помињан у поседовним и пореским актима. Постојање млинова било је везано за водотоке чији је ток био довољно

снажан да покреће воденичка кола, углавном ради млевења жита, али и у друге сврхе у које се могла користити снага воде. Млинови на Крки углавном су се налазили у близини водопада, тј. слапова који су обезбеђивали брзину и снагу тока. На реци се, на истим местима, налазе и данас, као својеврсна туристичка атракција, али, разуме се, потичу из релативно скоријег периода јер су активно коришћени све до XX века.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi*, 671–672. Видети и појмове објашњене у: ССА 2, 66; ССА 5, 78 (млин).

districtus (дистрикт, котар), 17, 20, 23, 25, 29 – термин чије значење у изворима варира, али у суштини представља јасно омеђено подручје под одређеном јурисдикцијом. У овој повељи дистрикт је подручје које припада Шибенској комуни, тачније територија која се налази под јурисдикцијом града Шибеника, а изван је самог градског насеља. Иначе су дистрикти или котари у Хрватској могла бити подручја мања од жупанија, најчешће везана за неки географски предео, но не треба их аутоматски изједначавати са жупама (иако су поједини котари то могли бити). Дистрикти су, заправо, били подручја у јурисдикцији неког утврђења, градског средишта или конкретне личности, обично племића средњег ранга. У многим даровним повељама се као основни појмови помињу котари и међе или права (припадности) и међе.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi*, 529. Видети и појмове објашњене у: ССА 10, 51 (дистрикт) и ССА 1, 87; ССА 3, 147; ССА 4, 190 (котар).

Holaci (Власи, у Хрватској), 18–21 – у овом случају мисли се на различите групе релативно скорије досељеног, неседентарног или делимично седентарног становништва, које се разликовало од старијег, махом хрватског становништва. Власи су се почели јављати у хрватским изворима у првој четвртини XIV века, као страни, „увезен“ елемент. Према досадашњим истраживањима, они су прво долазили на позив владара и великаша, као сточари и као војна испомоћ у време ратова између хрватског племства. Познато је да су их доводили Шубићи Брибирски, Курјаковићи и Нелипчићи, али и угарски краљеви, па су после Власи дељени на „великашке“ и „краљевске“. У време угарске власти над западним Хумом експлицитно се помињу краљевске дозволе за довођење Влаха из Рашке и Босне. Временом се њихов број изразито повећао, па су приморске комуне у зимским

месецима трпеле штету од влашких скупина које су улазиле у њихове дистрикте, због чега су многе општине тражиле и добијале заштиту у виду гаранција у повељама. До 1430. године, и хрватско племство је почело да доживљава проблеме са Власима, па је закључена лига за координисање акција хрватског племства у односу према влашким скупинама. У кнештву Нелипчића, Власи су били важан друштвено-војни елемент и због тога су од својих господара добили законске повластице (сачувана је потврда тог закона из 1436. године). У време турске најезде, влашко становништво је узело учешћа у одбрани Хрватске, али је уједно било спремније да промени страну и да се, током ратом изазваних миграција, креће у пограничју, због чега су касније били главни извор репопулације пограничних области. У историографији није сасвим утврђено да ли су споменути Власи били етничка, војно-економска или статусна категорија. Могуће је да су, на неки начин, били све од поменутог. Извесно је да су били махом славизовани, да су сматрани другима у односу на Хрвате и Србе, као и да се јесу бавили сточарством и војном службом, иако су од краја XIV века били углавном трајно насељени по деловима Хрватске, обављајући само сезонске миграције ради бављења трансхумантним сточарством.

Извори: Ђ. Šurmin, *Hrvatski spomenici*, 77, 132–133, 244, 255, 258, 280, 432–434; М. Ančić, *Registar Splitskog kaptola*, Fontes. Izvori za hrvatsku povijest 20 (2014) 28–230.

Литература: М. Ančić, *Gospodarski aspekti stočarstva Cetinskog komitata u XIV. st.*, Acta historico-oeconomica Iugoslaviae 14 (1987) 69–98; isti, *Srednjovjekovni Vlasi kontinentalne Dalmacije*, Dalmatinska Zagora – nepoznata zemlja, ur. V. Kusin, Zagreb 2007, 161–167; D. Karbić, *Hrvatski plemićki rod i običajno pravo. Pokušaj analize*, Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU 16 (1998) 73–117; Z. Mirdita, *Vlasi u historiografiji*, Zagreb 2004; isti, *Vlasi – starobalkanski narod: od povijesne pojave do danas*, Zagreb 2009; I. Botica, *Prilog istraživanju najstarijega spomena vlaškgoga imena u hrvatskoj historiografiji*, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest 37 (2005) 35–46; isti, *Vlah i vlah – некој i danas*, Jezik i identiteti, ur. J. Granić, Zagreb–Split, 2007, 61–69; М. Pijović, *Nekoliko misli o mogućem podrijetlu naziva 'Vlah'*, Studia Mythologica Slavica 13 (2010) 199–210; исти, *Об обремененности историографии современными социальными контекстами: Примеры из 'влаховедения'*, Studia Slavica et Balcanica

Petropolitana 2 (2013) 92–119; N. Isailović, *Legislation Concerning the Vlachs of the Balkans Before and After Ottoman Conquest: An Overview, State and Society in the Balkans Before and After Establishment of Ottoman Rule*, eds. S. Rudić – S. Aslantaş, Belgrade 2017, 25–42. Видети и појмове објашњене у: ГПБ 4, 54; ССА 4, 21; ССА 5, 96–97, ССА 8, 28, 116 (Власи/власи).

Топографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне и Старог српског архива* већ су објашњавани топоними: **Sibenicum/Шибеник** (ГПБ 3, 24).

Крка (Крка, река), 15, 22 – једна од најважнијих река јужне Хрватске и Далмације. У римско време носила је име *Titius*. Дужина њеног тока је 72,5 км. Почетком њеног тока сматра се Топољски бук, 3,5 км источно од Книна, који формира водоток Крчић. На Крки се налази седам слапова између Книна и Скрадина. Слапови и друге природне карактеристике реке узроковале су формирање више проширења која се називају језерима, а она су додатно проширена изградњом више хидроелектрана. Највеће природно проширење представља Прукљанско (Прокљанско) језеро у које се улива река Гудуча. Кањон Крке између Книна и Скрадина чини Национални парк Крка. Река се улива у Јадранско море близу Шибеника, а око трећине њеног тока због тога није слатководно. Уз Крку се налазе градови Книн и Скрадин, као и бројна мања утврђења из средњег века, стари млинови и два значајна манастира – фрањевачки Висовац и православни Крка.

Извори: Т. Smičiklas i dr., *Diplomatički zbornik I–XVIII*, prema registru; *Šibenski diplomatarij*, prema registru.

Литература: К. Stošić, *Rijeka Krka sa 54 slike*, Šibenik 1927; М. Slukan Altić, *Povijesna geografija rijeke Krke: kartografska svjedočanstva*, Šibenik 2007; ista, *Razvoj gradova oko rijeke Krke*, Грађа i прилози за повјест Далмације 21 (2008) 207–248; V. Vitori, *Zavičajna bibliografija na temu: Knin, Krka, Dinara*, *Geoadria* 22–1 (2017) 105–152. Видети и страницу: <http://virtualna.nsk.hr/krka>.

Слап (Слап, локалитет на реци Крки), 15 – значајан локалитет на реци Крки, последњи у низу седам слапова ове реке, данас познат под називом Скрадински бук. На том су се локалитету налазили млинови које су користили Скрадињани и Шибенчани. Потоњи су

касније прво дати на трајно коришћење Шибенчанима (у време угарских Анжујаца), а затим проглашени и њиховим власништвом, привилегијама које су издали представници напуљско-босанске коалиције 1402/03. године. Слап је био значајан и као место на коме је закључен мир између Млечана и кнеза Нелипца 1343. године.

Извори: S. Ljubić, *Listine* II, 196–200; T. Smičiklas, *Diplomatički zbornik* VII, 331–336; *Šibenski diplomatarij*, 13–14, 17–18, 20–24, 47–54, 67–69, 71–72, 76–79, 120–126, 144, 186–187, 197–198; *Zilio pok. Gulielma*, 102–103.

Литература: J. Kolanović, *Šibenik*, 12–17, 44, 277–278; F. Smiljanić, *Neka zapazanja o teritoriju i organizaciji Bribirske županije u srednjem vijeku*, *Povijesni prilozi* 25 (2003) 10–11; M. Brković, *Isprave Šibeniku*, 20, 22, 24–25, 40–41; F. Smiljanić, *Prilog poznavanju prostorne organizacije skradinskoga komunalnog teritorija u 13. stoljeću*, *Zbornik Stjepan Gunjača i hrvatska srednjovjekovna povijesno-arheološka baština* 1, ur. T. Šeparović – N. Uroda – M. Zekan, Split 2010, 352–353, 357; K. Juran, K. Barzman, J. Faričić, *Kartografija u službi Mletačke države: karta sjeverne i srednje Dalmacije nepoznatog autora s početka 16. stoljeća*, *Geoadria* 24/2 (2019) 102–103, 109, 112, 118, 129.

Отосас (Оточац, локалитет на реци Крки), 16 – ради се о острвцу под Скрадинским буком, где су се такође налазили млинови. Не треба га бркати са низом мањих острва изнад наведеног слапа, а нарочито не са острвом на коме се налази фрањевачки манастир Висовац, који је јужно од Рошког слапа и који никада није припадао Шибенику. Оточац је, као и Слап, Шибенику у целости прикључен босанско-напуљским привилегијама из 1402. и 1403. године.

Извори: *Šibenski diplomatarij*, 47–54, 67–69, 71–72, 76–79, 120–126, 197–198; M. Brković, *Isprave Šibeniku*, 20, 22, 24–25, 32, 40–41.

Collevrata (Кољеврате, село), 16 – данас Кољеврате, а у османским пописима бележено и као Коливрат. Село које се налази на територији Града Шибеника, чији се атар једним делом налази на левој обали Крке, крај Скрадинског бука. У средњем веку се, очито, и део села Лозовац (тада подељеног на више насеља) сматрао делом Кољеврата, пошто се ту излазило на сам Слап, тј. Скрадински бук. Млинови на Крки до Кољеврата су још од 1251. године били на подручју под јурисдикцијом Шибенске комуне.

Извори: *Šibenski diplomatarij*, 13–14, 47–54, 67–69, 71–72, 76–79, 120–126; *Zilio pok. Gulielma*, 64–65, 102–103.

Литература: J. Kolanović, *Šibenik*, prema registru (Konjevrate); *Konjevrate i Mirlović Zagora – župe šibenske biskupije: zbornik radova znanstvenog skupa „Sela šibenskog zaleđa župa Konjevrate i Mirlović Zagora u prošlosti“*, ur. A. Gulin, Zagreb 2005.

Cetina (Цетина, жупанија и дистрикт), 19 – у овом случају појам се односи на област под влашћу кнеза Иваниша Нелипчића, односно његову првобитну, матичну област – Цетинску жупанију која се састојала од неколико дистриката (Цетина, Посушје, Поричје, Огорје), а обухватала је широко подручје, с обе стране реке Цетине (а често и знатно даље од речних обала), почев од села Дабрац и Маљково где се граничила са жупом Врхриком, па низводно све до границе са жупама Пољица и Радобиља (код Доњег Доца и Нових Села), односно са Клишком жупанијом (код Биска).

Литература: Ђ. Kalebić, *Povjesni prilozi topografiji gradova i tvrđava u župi Cetini*, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku 50 (1928–1929) 296–306; S. Gunjača, *Topografska pitanja na teritoriju stare cetinske županije s ekskursima o ubikaciji Setovije i Tiluriuma*, Split 1937; D. Švob, *Komes Domald*, Naučna misao 3–4 (1955) 5–37; J. A. Soldo, *Cetina – srednjovjekovna županija i kneštvo Nelipića*, Sinjska spomenica 1715–1965, ur. J. A. Soldo – J. Šetka, Sinj 1965, 63–101; Š. Jurić, *Građa za bibliografiju*, 14–149; M. Ančić, *Gospodarski aspekti*, 69–98; N. Isailović, *Između otpora i lojalnosti*, 264–281; A. Birin, *Cetinska županija baština Nelipića*, 300. obljetnica slavne obrane Sinja 1715. godine. Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa, ur. J. Dukić – J. Grbavac, Sinj 2018, 33–51.

Drinovlane (Дриновљане, село), 22 – основано се сматра да се овај топоним односи на данашње село Дриновци у саставу Града Дрниша, уз леву обалу реке Крке, на тзв. Миљевачкој заравни. Ово село је дато Шибенику повластицама босанско-напуљске коалиције 1402. и 1403. године, али је питање да ли су Шибенчани икада преузели контролу над том територијом коју се контролисали кнезови Нелипчићи, који су ту имали бројна утврђења на својим баштинским поседима. До 1407. постоје извори да је било настојања да се обезбеди мирно шибенско поседовање овог села, као и Приспа и Чулишића, али је упитно да ли се то могло одржати дугорочно, посебно након што су Млечани, после краткотрајне власти, 1411. изгубили Скрадин.

Извори: *Šibenski diplomatarij*, 47–54, 67–69, 71–72, 76–79, 120–126.

Литература: J. Kolanović, *Šibenik*, 15–16; Ž. Bjelanović, *Novoškotski modeli tvorbe u onomastičkom leksiku sjeverne Dalmacije*, Hrvatski dijalektološki zbornik 7–1 (1985) 47; isti, *Onomastičke teme*, Zagreb 2007, 43; F. Smiljanić, *Grada za povijesnu topografiju kninsko-drniškoga kraja u srednjem vijeku*, Arheološka istraživanja u Kninu i Kninskoj krajini, Zagreb 1992, 57, 59, 62.

Prisap (Присап, село), 22 – некадашње село, а данас заселак насеља Дубравице, на десној обали Крке, у саставу Града Скрадина. Топоним је данас сачуван у имену улице Приспо, која је удаљенија од реке Крке. Село је у средњем веку припадало Скрадину, али га је босанско-напуљска коалиција предала Шибенику 1402. и 1403. године. Питање је да ли су Шибенчани икада у потпуности и у миру контролисали Присап. Овај Присап не треба мешати са другим Приспом (Преспом), како се звао локалитет крај којег је изграђен православни манастир Крка, у околини Кистања. Сам термин је, очито, везан за одређени тип терена или рељефа.

Извори: Т. Smičiklas, *Diplomatički zbornik VII*, 331–336; *Šibenski diplomatarij*, 47–54, 67–69, 71–72, 76–79, 120–126, 185–189.

Литература: Z. Gunjača, *Groblje u Dubravicama kod Skradina i druga groblja 8.–9. stoljeća*, Etnogeneza Hrvata, ur. N. Budak, Zagreb 1995, 159–168; J. Kolanović, *Šibenik*, 15–16; F. Smiljanić, *Neka zapazanja*, 11–12; isti, *Prilog poznavanju*, 353–354, 357.

Culisichi (Кулишићи/Чулишићи, село), 22 – некада самостално село (под називом Чулишић), а данас део насеља Дубравице у саставу Града Скрадина. Налази се уз десну обалу Крке, насупрот Дриновцима. Сматра се да је село добило име по роду Кулишића/Чулишића из хрватског племена Кукари. Раније је припадало Скрадину, а повластицама из 1402. и 1403. припојено је Шибенику, али није извесно да је то даровање заживело, макар не дуго, што је био случај и са Дриновљанама и Приспом.

Извори: Ђ. Šurmin, *Hrvatski spomenici*, 411; Т. Smičiklas, *Diplomatički zbornik VII*, 331–336; *Šibenski diplomatarij*, 47–54, 67–69, 71–72, 76–79, 120–126, 185–189.

Литература: V. Klaić, *Nešto o krsnom imenu*, Vienac zabavi i pouci 27 (1895) 473–475; isti, *Hrvatska plemena od XII. do XVI. stoljeća*, Rad JAZU 130 (1897) 34–36; B. Gušić, *Starohrvatsko naseljenje Ravnih Kotara*, Radovi Instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru 18 (1971) 155–156; J. Kolanović, *Šibenik*, 15–16; Z. Gunjača, *Groblje*

и *Dubravicata*, 159–168; F. Smiljanić, *Neka zapažanja*, 11; isti, *Prilog poznavanju*, 353–355, 357.

Lucha (Лука, жупанија), 26, 28 – хрватска жупанија која се простирала на простору данашње Буковице и Равних Котара, оквирно од десне обале реке Крке (почев од слапа Миљацка) до леве обале реке Зрмање, изузимајући, административно, дистрикте градова Шибеника и Задра, те подручја Скрадина, Нина, Новиграда и Поседарја, подручје око врела Зрмање (Звониград и жупа Одрија), те дистрикт Уначице у Книнској жупанији (око Ервеника). Територија жупаније је понекад умањивана за подручја тврђавских котарâ (попут Брибира, Островице, Кличевца), због чега се нека места помињу час у Луци, час у дистриктима поменутих тврђава. Ради се о највећој жупанији у том делу Хрватске, која је постепено настајала, а пун обим добија у XIV веку. У њој је у средњем веку живело бројно ниже и средње хрватско племство које се везивало за тзв. 12 хрватских племена. Најмоћније и најутицајније племе Брибирске и, касније, Лучке жупаније били су Шубићи, углавном локализовани близу реке Крке. Од позног средњег века на простор Луке постепено долазе и Власи. Ова жупанија изузетно је богато покривена историјским изворима, а судска средишта („столови“) жупаније најчешће су била села Подграђе и Вукшић (данас у саставу Града Бенковца).

Извори: *Šibenski diplomatarij*, prema registru.

Литература: М. Брашњић, *Župe u hrvatskoj državi za narodne dinastije*, Rad JAZU 25 (1873) 41, 43, 50–51; S. Antoljak, *Izumiranje i nestanak hrvatskog plemstva u okolici Zadra*, Radovi Instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru 9 (1962) 55–115; В. Гушић, *Starohrvatsko naseljenje*, 137–192; D. Karbić, *Agrarni odnosi na području Lučke županije krajem XIV. stoljeća*, Historijski zbornik 43 (1990) 17–24; F. Smiljanić, *Teritorij i granice Lučke županije u ranom srednjem vijeku*, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru 35–22 (1996) 205–256; isti, *Neka zapažanja*, 7–35; I. Majnarić, *Plemstvo zadarskog zaleđa u XIV. i XV. stoljeću*, Zadar 2018.

Ecclesia Sancte Marie de Rebac (Црква Св. Марије од Репча/Репца, црква), 26, 27 – данас је то локалитет са гробљем крај Цркве Мале Госпе у селу Станковци, на самој граници са селом Велим (оба су данас у саставу Општине Станковци). На том се месту налазио заселак са градином Ребач(а) или Ребац, па се црква називала Св. Маријом Ребачком или Св. Маријом у Подребачи. Црква је била западна међа

Шибенског дистрикта од позног средњег века, а пре тога је била део жупаније Лука.

Извори: *Šibenski diplomatarij*, 47–54, 67–69, 71–72, 76–79, 120–129.

Литература: J. Kolanović, *Šibenik*, 16; F. Smiljanić, *Neka zapazanja*, 16–18, 21; M. Petrinc, *Groblja od 8. do 11. stoljeća na području ranosrednjovjekovne hrvatske države*, Split 2009, 30, 100; K. Juran i dr., *Kartografija*, 102–103, 107, 118, 125–126.

Cista (Чиста, село), 27 – данас постоје два села – Чиста Велика и Чиста Мала у саставу Града Водице. Према Фрањи Смиљанићу, средњовековно село вероватно одговара Чисти Великој. Чиста је некада била део жупаније Лука, а од 1402. и 1403. прикључена је Шибенском општинском дистрикту.

Извори: *Šibenski diplomatarij*, 47–54, 67–69, 76–79, 120–126; D. Karbić i dr., *Registar Trottis-Prandino*, 53–54.

Литература: P. Skok, *Prilozi k ispitivanju srpsko-hrvatskih imena mjesta*, Rad JAZU 224 (1921) 110; J. Kolanović, *Šibenik*, 14–17, 180, 183–184; F. Smiljanić, *Neka zapazanja*, 17–18.

Guducha (Гудуча, река), 27 – ради се о речици која извире на простору Буковице и улива се у Прукљанско (Прокљанско) језеро, проширење реке Крке, северно од села Раслина. Заправо чини исти водоток са реком Брибишницом која извире код Брибира, а која се, почев од кањона испод села Лађевци, назива Гудуча. Гудуча и територија око ње су у позном средњем веку формирали границе Шибенске општине према Лучкој жупанији и подручју Скрадина. Као једна од међа Шибенске општине, Гудуча се помиње већ од 1322. године. Гудуча је, можда, било и име насеља близу ушћа истоимене реке.

Извори: *Šibenski diplomatarij*, 17–18, 47–54, 67–69, 71–72, 76–79, 120–126.

Литература: J. Kolanović, *Šibenik*, 12, 15, 230, 233; F. Smiljanić, *Neka zapazanja*, 8, 11–12, 16–18, 21, 27; K. Juran i dr., *Kartografija*, 102–103, 118, 125.

Cetina (Цетина, подграђе Сиња), 43 – подграђе утврђеног града Сиња које се развило у варош и средиште Цетинског дистрикта средином XIV века, када су Нелипчићи тамо изградили фрањевачки манастир. Данас је то урбано језгро града Сиња.

Литература: I. Botica, *Franjevački samostan i crkva sv. Marije u podgrađu Cetini pod Sinjem (primjer povijesnog diskontinuiteta)*, *Povijesni prilozi* 38 (2010) 9–29; Н. Исаиловић, А. Фостиков, *Исправа краља*

Стефана Томаша којом овлашћује Јакова Тесту да поврати новац опљачкан под Сињем, ГПБ 7 (2014) 99–100. Видети и литературу за одредницу Fsgin/Сињ.

Fsgin (Сињ, утврђени град), 43 – утврђени град на узвишењу које се налази неколико километара источно од десне обале реке Цетине, оквирно на средини њеног тока. Помиње се од 1341. године, а 1345. град је, са његовим дистриктом званим Цетина, од краља Лајоша Великог добио кнез Иван Нелипчић, у замену за Книн и још неке поседе. Кнез Иван је, временом, објединио целу Цетинску жупанију под својом влашћу, а Сињ је, са подграђем Цетином, био главно породично средиште Нелипчића све до изумирања породице по мушкој линији (од 1401. године, тај статус дели са Клисом). Након истеривања кћери Иваниша Нелипчића са њених породичних поседа 1437. године, град су контролисали племићи Таловца, а затим угарски краљевски кастелани, све до пада под османску власт 1513. године.

Литература: I. Marković, *Sinj i njegovo slavje god. 1887*, Zagreb 1898; S. Gunjača, *Kratak pregled prošlosti Sinja i okolice*, 1977; Š. Jurić, *Građa za bibliografju*, 14–149; A. Birin, *Knez Nelipac*, 196–198; I. Botica, *Franjevački samostan*, 9–29; N. Isailović, *Između otpora i lojalnosti*, 264–281. Видети и: Š. Jurić, *Bibliografske zabilješke o Sinju i Cetinskoj krajini (zaključno do 1940)*, knj. I, Sinj–Split, 1999; Š. Jurić, J. A. Soldo, *Bibliografske zabilješke o Sinju i Cetinskoj krajini (od 1940. zaključno do 1980)*, knj. II, Sinj–Split, 2002.

Neven Isailović

Institut d'Histoire

Belgrade

CHARTRE DE GRAND VOÏVODE HRVOJE VUKČIĆ AUX CITOYENS DE ŠIBENIK

Sinj, le 13 mai 1402

Résumé

Par cette charte, le grand voïvode Hrvoje Vukčić Hrvatinić, en tant que le vicaire général du roi Ladislav de Naples pour la Dalmatie et la Croatie, à la demande des représentants de la commune de Šibenik Ivan Tavilić, Stjepan Matijev et Ivan Mišić, confirme les droits, libertés, coutumes et privilèges accordés à la ville de Šibenik par les rois hongrois, et en particulier le roi Louis Ier le Grand, en décembre 1357, à condition qu'ils soient fidèles au roi Ladislav de Naples, le prétendant au trône hongrois. En dehors de la confirmation des anciens droits et libertés, Hrvoje a accordé aux citoyens de Šibenik, avec le consentement de Ladislav, de nouveaux privilèges – tous les domaines sur terre et en mer de la commune sont confirmés; des moulins lui sont donnés sur la rivière Krka dans la région d'Otočac et de Slap (Skradinski buk /cascade de Skradin/); la fortification élevée sur le territoire de Šibenik sera supprimée; il est interdit à tous les Valaques d'entrer sur le territoire du district de la ville sous la menace d'une amende de 200 ducats d'or; on attribue à Šibenik trois villages le long de Krka, des deux côtés de la rivière – Drinovljani, Prisap et Čulišići, ainsi que les nouveaux domaines dans le jupa Luka jusqu'à la ligne formée par la rivière Guduča, le village Čista et l'Église St. Marie à Rebač, ainsi que les seize „lots“ de la terre arable royale acquis par héritage à Luka; tous les infractions et méfaits des citoyens de Šibenik sont annulés, en particulier ce qui a été commis contre le roi Ladislav. À la fin, Hrvoje s'engage sur serment à respecter toutes les dispositions de cette charte privilégiée, ainsi que le roi Ladislav la confirmera à temps avec son propre acte, ce qu'il a été vraiment fait plus tard.

Mots-clés: Grand voïvode Hrvoje Vukčić Hrvatinić, roi Ladislav de Naples, Šibenik, Dalmatie, Bosnie, jupa de Luka, rivière Krka, XVème siècle, Valaques, diplomatique